

Центральноукраїнський національний технічний університет
(повне найменування закладу вищої освіти)

Економічний факультет
(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра «Економіка, менеджмент та комерційна діяльність»
(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущена до захисту»
Зав. кафедри ЕМКД
канд. екон. наук., доцент

_____ Тетяна РЯБОВОЛИК

«20» грудня 2024 р.
(протокол засідання кафедри ЕМ та КД
№7 від «20» грудня 2024 р.)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на другому (магістерському) рівні вищої освіти
на тему:
**«Удосконалення механізму управління
фінансово-економічною безпекою з урахуванням
потреб його власників»**

Виконав: здобувач вищої освіти
на другому (магістерському) рівні
ОПП «Управління фінансово-економічною
безпекою» спеціальності 073 «Менеджмент»
група УФЕБ-23М

_____ Гнибіденко Володимир Олегович

«20» грудня 2024 р.

Керівник докт. пед. наук., професор
_____ Наталія Юріївна Чередніченко

«20» грудня 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ПОТРЕБ ЙОГО ВЛАСНИКІВ	7
1.1. Поняття, сутність та характеристика фінансово-економічної безпеки підприємства	7
1.2. Сутнісні особливості механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства	10
1.3. Ключові фактори, що впливають на механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства	15
Розділ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ШТОРМ-НЕТ»	24
2.1. Фінансова-економічна характеристика підприємства	24
2.2. Оцінка сучасного стану механізму управління фінансово-економічною безпекою на ТОВ «Шторм-нет»	37
2.3. Оцінка ефективності організації роботи служби фінансово-економічної безпеки підприємства та оцінка її стану у розрізі окремих складових	43
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ З УРАХУВАННЯМ ПОТРЕБ ЙОГО ВЛАСНИКІВ	51
3.1. Потенційні загрози фінансово-економічній безпеці досліджуваного підприємства	51
3.2. Розробка методів управління ризиками з метою забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства з урахуванням потреб його власників	56
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження трактується через визначення ефективності розробленої концепції менеджменту щодо створення системи управління підприємством, орієнтованої на сталий розвиток, а також доведення того, що вона повинна функціонувати як механізм фінансової безпеки підприємства. Така концепція є досить важливою, оскільки наразі наша країна увійшла у складну, економічну ситуацію, що спричиняє економічну нестабільність, різко знижуючи шанси на стійкість. Усі ці фактори мають величезний вплив на діяльність будь-якого підприємства.

На сучасному рівні економічного розвитку дуже актуальним є питання забезпечення економічної безпеки національної економіки. Стабільність розвитку національної економіки залежить від стабільності рівня розвитку економічної безпеки територій і підприємств. Рівень економічної безпеки підприємства визначає, наскільки ефективно управлінські команди і спеціалісти (менеджери) підрозділів здійснюють боротьбу з загрозами, попереджають і усувають наслідки негативного впливу внутрішньої та зовнішньої середовища.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи обумовила вибір цілі, задачі, предмета, об'єкта, теоретичної та методологічної основи дослідження, наукової новизни та практичної цінності дослідження.

На даний час в економічній літературі та економічній практиці дискутуються питання визначення показника економічної безпеки організації при цьому, що створює передумови для формулювання кількох методичних підходів. Серед досягнень зарубіжних та вітчизняних науковців із забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємстві слід виділити таких науковців, як О.І. Барановський, К. С. Горячова, Т. Г. Васильців, І. О. Бланк, О. В. Злотенко, С. С. Куперівська, Р.С.Папєхін, О.С. Орлик, Р.Я. Пригунов та інші, дослідження цих авторів детально описують характер впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність

підприємства. Проте комплексних досліджень, присвячених економічній оцінці рівня економічної безпеки, немає. Тому тема стає предметом практичного та наукового інтересу для розробки науково обґрунтованого методичного забезпечення формування та функціонування механізму фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання з урахуванням потреб їх власників.

Метою кваліфікаційної роботи є створення науково обґрунтованого методичного підходу до формування та забезпечення функціонування механізму фінансово-економічної безпеки підприємства, враховуючи інтереси його власників. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- вивчити теоретичні засади функціонування механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства з урахуванням потреб його власників;
- інструменти, тренди та можливості цифровізації технологічних процесів підприємства;
- здійснити аналіз системи фінансово-економічної безпеки ТОВ «Шторм-нет»;
- обґрунтувати необхідність вдосконалення механізму управління фінансово-економічною безпекою з урахуванням потреб його власників.

Об'єктом дослідження у кваліфікаційній роботі є процес організації та функціонування системи фінансово-економічної безпеки підприємства. Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні підходи до організації та реалізації механізму управління фінансово-економічною безпекою, з урахуванням інтересів власників підприємства.

Комплексність аналізу системи відносин щодо формування фінансово-економічної безпеки вимагала мультиметодологічного підходу до дослідження. Крім загальнонаукових методів і прийомів аналізу та синтезу, порівняння, класифікації, наукового абстрагування, моделювання, в роботі застосовано ряд спеціальних прийомів, які переплітаються між собою і дають

змогу розкрити їх природу, а саме методи логічного моделювання, економіко-статистичні методи. У кваліфікаційній роботі використано графічні методи для представлення функціональних залежностей та схематичного зображення аналізованих категорій.

Основні результати, що відображають наукову новизну дослідження та були досягнуті в процесі виконання поставлених завдань, включають:

- удосконалення методологічних підходів до оцінювання стану управління ризиками та їхнього впливу на фінансово-економічну безпеку підприємства, базуючись на запропонованій послідовності етапів процесу управління ризиками та адаптованій методиці SWOT-аналізу. Це дозволило визначити сильні й слабкі сторони підприємства, виявити загрози й можливості, а також простежити взаємозв'язки між ними;

- удосконалення методів управління ризиками, що дадуть змогу забезпечити фінансово-економічну безпеку підприємства з урахуванням потреб його власників та включають три взаємозалежні етапи (ідентифікація, оцінка, управління), які здійснюються за принципом зворотного зв'язку;

- набуло подальшого розвитку поняття «фінансово-економічна безпека підприємства», вдосконалення якого визначається як сформований стан суб'єкта господарювання, що забезпечує безперервний і поступальний розвиток із зростаючим рівнем прибутковості, що гарантується раціональним обліком та аналізом у несприятливих умовах, створених різними руйнівними силами.

Результати кваліфікаційної роботи обговорювалися на VII Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентна модель інноваційного розвитку економіки України, підтвердженням чого виступає опублікована публікація на тему: «Удосконалення механізму управління фінансово-економічною безпекою з урахуванням потреб його власників».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ПОТРЕБ ЙОГО ВЛАСНИКІВ

1.1. Поняття, сутність та характеристика фінансово-економічної безпеки підприємства

У поточних умовах господарювання, які визначаються війною, кризами, політичною нестабільністю, недосконалістю та неузгодженістю законодавчої бази, відсутністю науково обґрунтованої концепції реформування, криміналізацією бізнесу, виникає необхідність наукового обґрунтування та вдосконалення методичних підходів до забезпечення економічного безпеки підприємницької діяльності підприємств.

Неможливо створити усереднену, універсальну систему економічної безпеки - придатну для кожного підприємства, оскільки кожне окреме підприємство унікальне зі своїми особливостями функціонування, потенціалом і спрямованістю на якийсь сектор ринку.

Очевидно, що система економічної безпеки має бути особливою та закритою для сторонніх осіб, інших суб'єктів, враховуючи той факт, що жодна система не є досконалою, а в інформації про склад та характер системи економічної безпеки можна знайти лазівку, що завдасть шкоди підприємства.

Отже, саме визначення «економічної безпеки» передбачало об'єднання двох наукових галузей - економіки та безпекових складових. Відповідно, і зараз цей термін залишається не достатньо невизначеним. Зміст фінансово-економічної безпеки підприємства поєднує в собі категорії економічної безпеки підприємства та фінансів підприємства, що дозволяє глибше заглибитися в дослідження та виявити важливість його впливу на загальний стан розвитку підприємства.

Економічна безпека за Х.О. Мандзіновської є «стани та тенденції розвитку захисту життєво важливих інтересів суспільства та його структур від внутрішніх і зовнішніх загроз». [9] Частіше характер цього поняття надають визначення самими авторами наукових праці, використовуючи одночасно різні категорії економічної самостійності та нестабільності економічних явищ.

Загроза економічній безпеці, згідно з визначенням, є сукупністю умов і факторів, що ставлять під загрозу життєво важливі інтереси суб'єкта або унеможливають реалізацію національних економічних інтересів. Це поняття охоплює як захист окремої особи та держави, так і загрози для держави в цілому, що складається переважно з суб'єктів господарювання — підприємств [15].

Економічну безпеку у системі національної безпеки варто розглядати у широкому сенсі. Л. Абалкін визначає безпеку як стан національної економіки, що характеризується її «стабільністю» та «сприйнятливістю» до дії внутрішніх і зовнішніх чинників, які можуть порушувати нормальне функціонування суспільного відтворення. Порушення такого стану призводить до зниження рівня життя, загострення соціальної напруги в суспільстві та загроз для існування держави.

На рівні підприємства економічну безпеку можна визначити, як це зробила О.О. Сосновська, яка запропонувала трактувати її як «стан об'єкта в системі його зв'язків із точки зору здатності виживати та розвиватися в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, а також непередбачуваних обставин» [1].

Поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» трактують по-різному. На думку Фролова С., Козьменка О., Бойка А., це фінансово-економічний стан, що забезпечує захист фінансово-економічних інтересів підприємства від негативного впливу внутрішнього і зовнішнього середовища, а також створення сприятливих умов для його стабільного функціонування та сталого розвитку [14].

В іншій публікації Мойсеченко І. та Марченко О., трактування фінансово-економічної безпеки підприємства як «його статусу у фінансово-економічній сфері у захисті фінансово-економічних інтересів з середини та у забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства під впливом зовнішніх факторів, та забезпечення умови для сталого розвитку як на даний момент, так і в довгостроковій перспективі» [12].

В. Столбов та Г. Шаповал змістом фінансово-економічної безпеки вважають збереження її ресурсного та інтелектуального потенціалу від існуючих та потенційних загроз у зовнішньому та внутрішньому середовищі функціонування, яке характеризується високою фінансовою ефективністю, активністю та перспективністю для економічного розвитку в майбутньому [11].

Це визначається як здатність суб'єкта господарювання стабільно та ефективно здійснювати господарську, зокрема фінансову, діяльність. Для цього застосовується комплекс взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних і контрольних заходів фінансового характеру, спрямованих на оптимізацію використання фінансових ресурсів, забезпечення їх належного рівня, а також на мінімізацію впливу внутрішніх і зовнішніх екологічних ризиків [15].

Отже, наведені вище визначення, взяті окремо щодо фінансової та економічної безпеки, показують, що всі вищенаведені формулювання містять спільний елемент, інтерпретуючи фінансову безпеку як такий стан господарського підприємства з точки зору фінансів, який виявляється стійким до внутрішніх і зовнішніх загроз і є найефективніший стан використання наявних фінансових ресурсів у межах підприємства.

У дефініціях під «безпекою» розуміється стійка діяльність об'єкта, спрямована на розвиток і захищена від зовнішніх факторів і загроз. Таким чином, кожен об'єкт безпеки слід розглядати як систему, в якій елементи міцно пов'язані один з одним. Безпека всієї системи і ступінь її захисту безпосередньо залежать від того, наскільки об'єкт в цілому і кожен його

елемент здатні до стабільності всіх функцій. Тому безпеку слід розглядати як провідну характеристику у діяльності будь-якого підприємства. Тобто безпека - це умова, яка робить суб'єкт господарювання інструментом досягнення цілей і задоволення потреб наступного рівня.

Вважаємо, що «фінансово-економічна безпека підприємства» - це стан діяльності об'єкта, що забезпечує його стабільний і поступальний розвиток і підвищення прибутку за умов нестійкого впливу факторів руйнування в раціональній системі обліку та аналізу.

1.2. Сутнісні особливості механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства

Основна мета механізму фінансово-економічної безпеки полягає в забезпеченні довгострокової, максимально ефективної діяльності підприємства та створенні міцного потенціалу для його подальшого розвитку.

Для досягнення поставленої мети завданнями механізму фінансово-економічної безпеки є:

- забезпечити високу фінансову ефективність, стабільність і незалежність підприємства;
- забезпечити технологічну незалежність і реалізувати високу конкурентоспроможність технологічного потенціалу підприємства;
- оптимізація ефективності організаційної структури;
- забезпечити високий професійний рівень підготовки кадрів;
- звести до мінімуму згубний вплив результатів виробничої діяльності на стан навколишнього середовища;
- забезпечити, щоб усі аспекти корпоративної діяльності регулювалися та захищалися законом;
- забезпечення інформаційної безпеки та комерційної таємниці діяльності підприємства;

- забезпечити збереження корпоративних інтересів, коштів і майна.

Рівень фінансово-економічної безпеки підприємства залежить від здатності його керівництва та спеціалістів підрозділів (керівників) ефективно уникати можливих загроз та ліквідувати негативні наслідки внутрішніх і зовнішніх впливів середовища.

Системне створення механізму фінансово-економічної безпеки підприємства означає, що необхідно враховувати не тільки реальний стан підприємства, але й сам механізм повинен мати чіткі елементи, плани та механізми [2].

Механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки - це насамперед управлінська діяльність, яка виражається у формулюванні стратегічних заходів, включаючи вибір цілей і стратегій, орієнтирів поведінки, планів і процедур реалізації. Необхідно сформулювати конкретні заходи щодо максимального забезпечення економічної безпеки підприємств. Ці цілі, завдання і стратегії повинні бути відображені в робочому плані, бути зрозумілими для виконавців усіх відділів компанії, формувати поетапний план розвитку компанії і конкретні заходи в усіх аспектах.

План вважається директивним документом управління, в якому стратегія і тактика забезпечення безпеки в першу чергу встановлюються з економічною безпекою суб'єкта [9].

Розглянемо основні помилки, допущені при розробці цього плану:

- основною помилкою вважається відсутність проектів, що відображають мету та завдання, що впливають із затвердженої керівником підприємства концепції діяльності;

- відсутність проектів, які фактично передбачають функції підрозділів служби економічної безпеки («оптимізація», «аналіз», «удосконалення»);

- безцільні вказівки та пропозиції, що відхиляються від концепції запланованої діяльності;

- відсутність розподілу відповідальності між виконавчими відділами;

- відсутність інструкцій, рішень, заснованих на заходах, що не мають чітко регламентованих часових проміжків.

Ці недоліки в розробці плану дозволяють уникнути відповідальності конкретних людей, відповідальних за безпеку підприємства.

Перш за все, слід підкреслити, що в системі управління, яка розглядається в цьому документі, основним недоліком у роботі багатьох підприємств є те, що система планування недостатньо розвинена, і лише сформувавши власну систему управління можна досягти успіху. Без цілей неможливо сформувані цілеспрямовані плани і, відповідно, суб'єкт може досягти успіху в будь-якій сфері діяльності. Але навіть якщо вдається розробити план, що відповідає всім вимогам, необхідно стежити за його своєчасним, якісним виконанням. Якщо ні, то все залишиться на лише папері.

Ця система безпеки підприємства передбачає наступні елементи:

1. Встановлення концепції охорони об'єктів та прилеглих територій;
2. Розробити внутрішні документи (інструкції) щодо регламентації діяльності персоналу при виникненні можливих загроз;
3. Навчання керівників так званих «кризових команд», які відповідатимуть за управління об'єктом під час надзвичайних ситуацій;
4. Створити спеціальні «групи реагування» для відстрочення загроз та їх наслідків;
5. Організація спілкування та взаємодії з представниками місцевої влади, правоохоронних органів, збройних сил тощо;
6. Налагодити систему перевірки персоналу.

Вивчаючи досвід вітчизняних та зарубіжних науковців щодо забезпечення корпоративної фінансово-економічної безпеки, можна виділити принципи, якими слід керуватися в концепції безпеки: науковість, єдність керівництва та персоналу, системність і комплексність, централізація та децентралізація, плановість, аналіз і найкраще поєднання інформаційного обладнання, законодавства, обов'язків і відповідальності [7].

Принципи аналітико-інформаційного оснащення передбачають розробку сучасних засобів і методів діяльності суб'єктів господарювання з ведення бухгалтерського, фінансового, управлінського та податкового обліку, внутрішнього контролю та аудиту, формування єдиної інформаційної системи для забезпечення прийняття правильних управлінських рішень сприяють підвищенню фінансово-економічна безпека бізнесу.

Економічна інформаційна система підприємства - це сукупність інформаційних заходів, що формуються в процесі роботи підприємства, спрямованих на виконання ефективних функцій управління для підвищення конкурентоспроможності підприємства (внутрішній і зовнішній ринки) і задоволення потреб підприємства згідно стандартів економічної безпеки [19].

Оскільки інформація є найважливішим елементом системи управління, цьому принципу приділяється особлива увага. У процесі формування підсумкової інформації беруть участь різні контрагенти. Суб'єкти господарювання мають забезпечити чітку взаємодію під час створення інформації та надання її зацікавленим сторонам. Найважливішим елементом, який відображає формування інформації та впливає на процес взаємодії з контрагентами, є система бухгалтерського обліку.

Фінансовий, управлінський та податковий облік, а також внутрішній та зовнішній контроль є основними складовими комплексних обліково-інформаційних систем, метою яких є формування та підтримка фінансово-економічної безпеки, а також податкового регулювання відповідно до законодавства, бази бухгалтерського, фінансового та податкового обліку.

Умови сучасної підприємницької діяльності вимагають створення на підприємстві власної системи фінансово-економічної безпеки.

Рекомендуємо розглянути ідею створення механізму гарантування фінансово-економічної безпеки підприємств, організація якого має враховувати унікальність та специфіку суб'єкта:

1. Вивчення конкретної ситуації бізнесу компанії, сегментації ринку та основних показників ефективності;

2. Аналізувати зовнішні та внутрішні загрози корпоративним фінансам та економічній безпеці, вивчати інформацію про можливість виникнення кризових ситуацій, формулювати методи подолання кризових ситуацій;

3. Перевірка існуючих інформаційних і технологічних, інтелектуальних, економічних, правових, силових і неформальних ресурсів для забезпечення захисту та аналізу їх придатності;

4. Створити нові механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств: розробити плани усунення недоліків, виявлених під час перевірок;

5. Створити систему підтримки професійного рівня талантів, сформулювати пропозиції щодо вдосконалення існуючих систем безпеки, розрахувати різні ресурси та спланувати розширення ресурсної бази;

6. Погодити з керівництвом механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки та кошторис їх реалізації та забезпечення.

7. Забезпечити контроль за функціонуванням механізмів фінансово-економічної безпеки підприємства.

8. Оцінити ефективність створених механізмів.

9. Відкоригувати та вдосконалити механізм економічної безпеки підприємства [21].

Тому забезпечення фінансово-економічної безпеки бізнесу відіграє важливу роль у його належному функціонуванні. Запроваджувати ефективні механізми контролю за економічною безпекою підприємства, дотримуватись інтегрованості у світовий інформаційний простір, економічних інтересів підприємства та не перевищувати рівень витрат ресурсів підприємства, покладених на керівників підприємства. Основою механізму гарантування фінансово-економічної безпеки є системне поєднання інструментів, методів, засобів та інформаційно-аналітичне забезпечення, створене на основі сформульованих суб'єктами фінансового управління принципів забезпечення економічної безпеки бізнесу для реалізації та захисту його фінансових інтересів.

1.3. Ключові фактори, що впливають на механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства

В основному факторами на який базується забезпечення економічної безпеки є: дотримання законності балансу інтересів; взаємна відповідальність між персоналом і керівництвом; взаємодія з органами законодавчої та виконавчої влади.

Чи вживаються належні заходи для утримання фінансової та економічної безпеки від загроз, що виникають з боку різних елементів внутрішнього та зовнішнього середовища, або в першу чергу:

1. Фінансова складова - це максимально ефективне використання корпоративних ресурсів.

2. Інтелектуально-кадрова складові сприяють розвитку інтелектуального потенціалу підприємства, ефективному управлінню персоналом, належному рівню економічної безпеки, що багато в чому залежить від складу персоналу, його інтелекту та професіоналізму.

3. Технологічна складова. Рівень техніки ідентичний найкращим світовим аналогам, які використовуються в авторитетних органах щодо раціонального використання.

4. Правова складова. Юридичне забезпечення діяльності та дотримання чинного законодавства.

5. Інформаційна складова. До основних функцій інформаційної складової належать:

- збір усіх видів інформації, що стосується діяльності підприємства;
- аналіз отриманої інформації в обов'язковому порядку за загальноприйнятими мірками (систематизація, безперервність прийому та реєстрації) і методами організації роботи;
- забезпечення можливості прогнозування можливих тенденцій у розвитку технологій, економічних і політичних процесів тощо на підприємстві

Підприємства у процесі своєї діяльності стикаються з багатьма конкретними загрозами та факторами, які впливають на рівень її економічної безпеки. Зовнішні й внутрішні чинники, що впливають на конкурентоспроможність, ефективність та стійкість розвитку, слід розглядати як потенційні загрози економічній безпеці підприємства. На сьогодні одним із ключових напрямів забезпечення економічної безпеки країни є ідентифікація можливих загроз для вітчизняних підприємств та розроблення заходів для їхньої нейтралізації та попередження. Тільки так можна усунути такі загрози, які зараз виникають усередині вітчизняних підприємств.

Зовнішніми загрозами економічній безпеці, з якими може зіткнутися будь-яке підприємство і нейтралізація яких має бути прерогативою органів державної влади, що діють у межах їх локалізації.

Саме відносний баланс соціальних інтересів може бути порушений такими чинниками, як соціальна диференціація суспільства на вузький прошарок багатих і переважну більшість бідних і незахищеного майбутнього, збільшення бідного населення в містах по відношенню до сел, що призводить до соціальної та кримінальної напруги, збільшення затримок із заробітною платою, зупинки підприємств тощо. Деформація в структурі національної економіки. Посилення нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів. Першочерговими факторами цієї загрози є об'єктивно існуючі відмінності в рівні соціально-економічного розвитку регіонів. Поряд з цим ситуація ускладнюється наявністю депресивних, кризових та економічно відсталих регіонів на фоні динамічних зрушень промислового виробництва з різким скороченням частки обробних галузей.

Соціально-економічна криміналізація є результатом діяльності суспільства та економічної діяльності, що сприяє зростанню безробіття, збільшенню корумпованості державних органів, дозволяє кримінальним структурам керувати певною частиною виробництва та проникати в різні адміністративні структури, послаблює систему державного контролю, сприяє розширенню кримінальних структур, їх діяльність на внутрішньому

фінансовому ринку, у сфері приватизації, експортно-імпортних операцій, торгівлі.

Основними причинами виникнення цих загроз є фінансова нестабільність підприємств, несприятливий інвестиційний клімат, наявність інфляційних процесів та інші фактори, пов'язані з економічною дестабілізацією та проблемами в економіці. Запобігання або мінімізація наслідків загрози економічній безпеці України потребує виявлення та спостереження факторів, що похитують соціально-економічну стабільність держави.

Зовнішні загрози фінансово-економічній безпеці підприємства виникають ззовні підприємства. Вони не пов'язані з його виробничою діяльністю. Як правило, це такі перешкоди у середовищі, які також можуть завдати значних збитків підприємству (рис. 1.1).

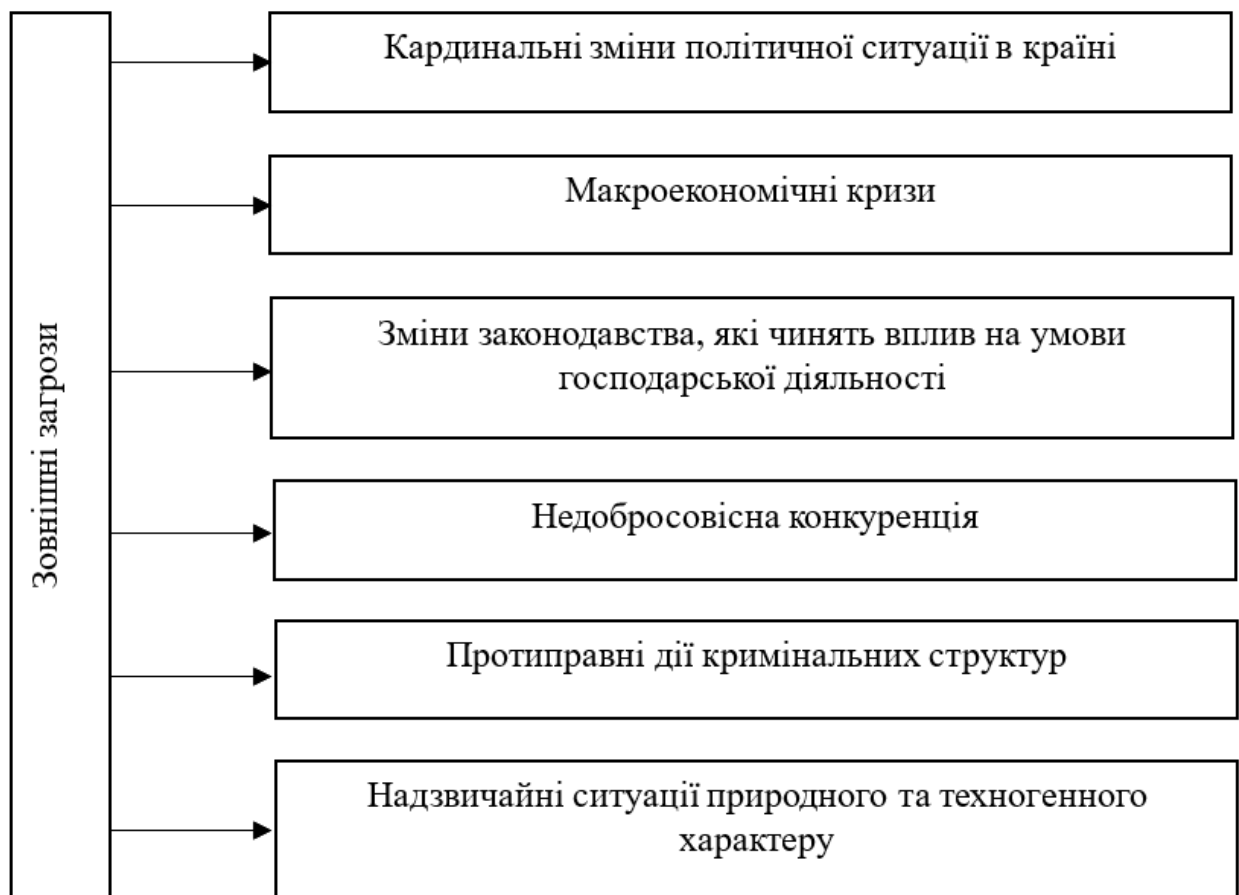

Рисунок 1.1 – Зовнішні загрози фінансово-економічній безпеці підприємства

Джерело: складено автором

Поняття зовнішніх і внутрішніх загроз фінансово-економічній безпеці кожного підприємства будуть індивідуальними. Реальні загрози та ймовірні загрози, які можуть виникнути за певних умов. Внутрішні загрози економічній безпеці підприємства безпосередньо є забезпеченням господарської діяльності підприємства. Вони зумовлені змістом процесів, що відбуваються під час виробництва та продажу товарів і впливають на фонові параметри економічної діяльності [20].

Загрози можуть бути штучними або природними. Загрози можуть мати непряму дію за певних додаткових умов і матеріалізуватись безпосередньо спричиняючи негативні зміни. Існують загрози, що генерують негативні зміни протягом коротких проміжків часу, і перспективні, прояв яких може відбутися через тривалий період часу після виникнення цієї загрози.

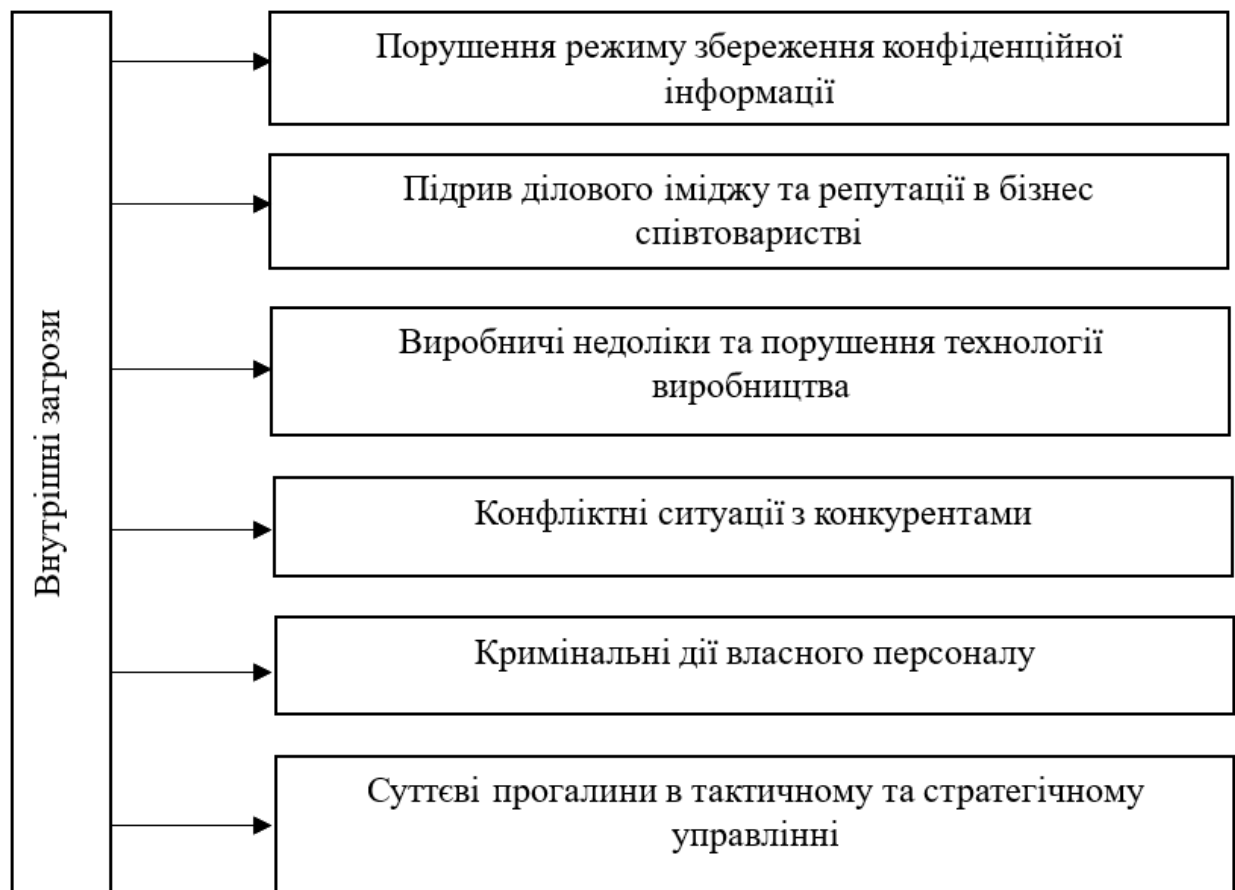

Рисунок 1.2 – Внутрішні загрози фінансово-економічній безпеці підприємства

Джерело: складено автором

Внутрішні загрози фінансово-економічній безпеці виникають через господарську діяльність підприємства та його персоналу. Вони походять від тих процедур, які є наслідком виробництва та продажу продукції, і можуть впливати на результати економічної діяльності [23].

Визначення економічної безпеки підприємства та необхідних захисних заходів безпосередньо пов'язане з рівнем ідентифікації загроз та правильним вибором реакцій на ці загрози. Це відображає належну систему економічної безпеки підприємства, яку необхідно регулярно аналізувати та оновлювати. Діагностика оцінки економічної безпеки підприємства базується на комплексному аналізі фінансово-господарської діяльності, який оцінює, чи застосована у виробництві певна технологія, досліджує забезпеченість матеріальними, трудовими та фінансовими ресурсами та можливості підприємства, а також питання, пов'язані з якістю та конкурентоспроможністю виробленої продукції. Аналіз фінансово-економічного стану вміщує в собі всі прояви та характеристики господарської діяльності підприємства, тобто особливості фінансової діяльності є ретроспекцією, діагностикою та прогнозом щодо майбутнього або ймовірного стану.

В даний час спеціальні методи оцінки економічної безпеки, крім експертного, рейтингового, факторного, статистичного, методу контролю за станом підприємства, характеризуються постійним систематичним, детальним і поточним спостереженням за фінансово-економічним станом підприємства.

Підприємствам рекомендовані наступні заходи з завдання контролю загрози економічній безпеці:

1. Оцінка загального для підприємства стану та динаміки розвитку;
2. Виявлення негативних тенденцій у різних сферах діяльності;
3. Виявлення першоджерел, характеру, сили, впливу загроз економічній безпеці на підприємстві;
4. Прогнозування наслідків загроз економічній безпеці підприємства;

5. Вивчення поточного стану та тенденцій розвитку, посилення протидії загрозам економічній безпеці на підприємстві

Тому, на наш погляд, контроль загроз економічній безпеці - це неперервний моніторинг діяльності суб'єкта господарювання за сукупністю показників, які мають відображати специфічні галузеві характеристики даного підрозділу, найбільш характерні для цього суб'єкта та мають велике стратегічне значення для нього, щоб завчасно уникнути внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці та вжити необхідних захисних і відновлювальних заходів.

Ступінь економічної безпеки підприємства безпосередньо залежить від здатності його керівництва та спеціалістів своєчасно та ефективно реагувати на існуючі загрози та усувати їх несприятливі наслідки. Таким чином, спостереження за загрозами економічній безпеці компанії стає колективною дією всіх відповідних працівників компанії. Спостереження відбувається протягом певного періоду діяльності компанії, враховуючи її поточний стан і тенденції зростання, а також загальні економічні умови, політичні умови та інші системні та соціально-політичні чинники.

Отже, контроль за загрозами економічній безпеці підприємства дозволяє проводити комплексне дослідження факторів, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства, вивчати динаміку соціально-економічних змін, здійснювати техніко-економічне обґрунтування управлінських рішень.

Враховуючи необхідність формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства - порозуміння з боку власників підприємства через прийняття відповідних управлінських рішень, формування інформаційного поля, аналітичну та прогнозну роботу, проведення економічних розрахунків, підбиття підсумків та оцінка результатів.

Завдання, які вирішуються шляхом забезпечення економічної безпеки підприємства:

- узгодження з місією підприємства та стратегічними цілями в ряді пріоритетних цілей компанії;
- визначення та динамічна корекція пріоритетів у корпоративній діяльності та створення передумов для їх реалізації;
- забезпечення відповідності підприємства розміру продажів його ресурсній базі та потребам ринку;
- забезпечення внутрішньої рівноваги в діяльності підприємства;
- зниження ризиків у діяльності підприємства;
- зацікавленість персоналу в ефективній роботі підприємства;
- можливість появи стадії неефективного розвитку підприємства та її виправлення на основі розробленого плану санації підприємства.

У проблемах економічної безпеки фінансові інтереси підприємства стоять на першому місці і безпосередньо стосуються змісту механізму забезпечення фінансової безпеки. Фінансово-економічні інтереси підприємства являють собою його загальні потреби у сфері фінансово-господарської діяльності, задоволення яких забезпечує досягнення мети в його фінансово-економічному розвитку на кожному періоді життєвого циклу. Його фінансово-економічні інтереси змінюються, оскільки підприємство працює не на одній, а на кожній стадії свого життєвого циклу [14].

Пріоритетні інтереси підприємств слід диференціювати на основі їх рейтингу, що дозволить більш конкретно сформулювати інтереси підприємства. До системи пріоритетних інтересів підприємств слід віднести інтереси з високим рейтингом.

Для оцінки результатів діяльності підприємства з урахуванням усіх інтересів застосовуються показники, що використовуються у практиці планування, аналізу результатів діяльності, статистичній звітності та аналітичній роботі.

Системний підхід до розроблення механізму оцінки стану економічної безпеки підприємства передбачає врахування всіх актуальних умов його функціонування. Такий механізм має бути добре структурованим і включати

чітку схему взаємодії складових елементів. Механізм повинен мати композицію, яка включатиме вхідний, внутрішній і вихідний блоки.

Таким чином, слід враховувати, що в процесі формування інтересів підприємства необхідно враховувати часовий аспект: не тільки тактичні, а й стратегічні інтереси підприємства.

На рисунку 1.3 показано формування системи пріоритетних інтересів підприємства.

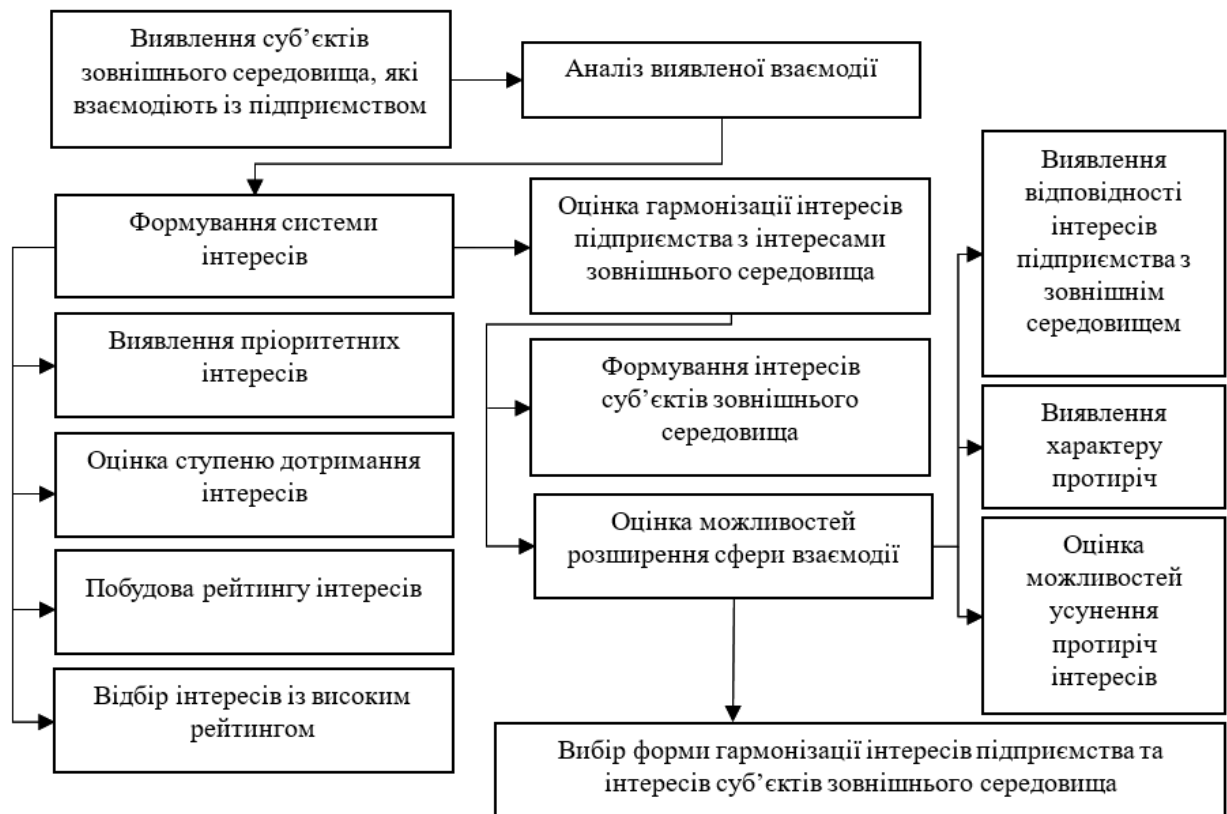

Рисунок 1.3 – Механізм формування системи пріоритетних інтересів підприємства

Джерело: складено автором

Вхідно-вихідні блоки відображають взаємодію підприємства з іншими суб'єктами зовнішнього середовища. На внутрішньому блоці представлена інформація щодо факторів внутрішнього середовища розподілу ресурсів за напрямками їх використання на основі розробленої схеми усунення дисонансу між обсягом ресурсів і продажами підприємства, аналіз адаптації компанії до можливих інновацій тощо.

Відповідно до окремого розгляду окремих визначень предмета сутності фінансово-економічної безпеки виявлено, що розглянуті вище формулювання у спільному розумінні означають таку фінансову безпеку, яка являє собою стійкість фінансового стану підприємства як до внутрішніх, так і до зовнішніх видів загроз. та забезпечує максимально ефективне використання наявних фінансових ресурсів підприємства.

Під фінансово-економічною безпекою підприємства пропонується розуміти стан діяльності об'єкта, що забезпечує стабільний і поступальний розвиток з більшою прибутковістю за умов раціонального обліку та аналізу та за умов нестабільності внаслідок дії факторів руйнування.

Найімовірнішими зовнішніми загрозами економічній безпеці виявилися: зростання майнової диференціації населення та бідності, причому остання найчастіше спричиняє соціальну напругу та кризову деформацію структури національної економіки, нерівномірність соціально-економічного розвитку, криміналізації суспільства та економічної діяльності регіонів.

Внутрішні угрози включають порушення режиму захисту конфіденційної інформації; підрив бізнес-образу і репутації бізнес сфері; виробничі дефекти, технологічні порушення; конфліктні ситуації з конкурентами, контролюючими правоохоронними органами; злочинними діями власного персоналу; значимі упущення як у тактичному, так і стратегічному плануванні.

Нами був сформований механізм економічної безпеки підприємства основною метою якого є дії, що призведуть до задоволення потреби власників та повинен забезпечувати безпеку залежно від особливостей фінансово-господарської діяльності. Таким чином, одним із основних елементів має стати оцінка економічної безпеки підприємства з огляду на його основні інтереси.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ШТОРМ-НЕТ»

2.1. Фінансова-економічна характеристика підприємства

Для Кіровоградської області ТОВ «Шторм-нет» є однією з найбільшх компаній, що надає послуги інтернет-провайдера та послуги телекомунікацій. Компанія існує з 1999 року і на сьогоднішній день здійснює свою діяльність у межах наступних територій: місто Олександрія, Мала Виска, Новгородка, Олександрівка, Новомиргород, Олександрівка, Компаніївка та Кропивницький, Новоукраїнський і Знам'янський райони. Очільники компанії ТОВ «Шторм-нет» обрали для своєї діяльності декілька головних цілей, що мають збільшити присутність на ринку, якість обслуговування та покращення ресурсів компанії, яка досліджується у нашій кваліфікаційній роботі.

ТОВ «Шторм-нет» займається технологіями інформаційно-комунікаційного сектору та реалізовує інтернет-сполучення як приватних секторів, так і малі та великі підприємства у Кіровоградській області.

Отже, для досліджуваного підприємства користувачами послуг є такі категорії населення: приватні сектори (мешканці квартир у багатоповерхівках, приватні сектори); комерційні споживачі (представники ФОП 1 та 2 груп, великі підприємства, заклади освіти та медичні установи).

Значною та чи не найважливішою перевагою для конкуренції даної компанії є присутня інфраструктура. Компанія використовує у своїй діяльності новітні інноваційні технології, наприклад, мережа оптовоконного сполучення (FTTx), що гарантує значно вищу швидкість сполучення, безперебійність з'єднання, навіть за відсутності електропостачання. Підприємство має розгалужену систему власних серверних точок, якісного та високоякісного обладнання і найголовніше – висококваліфікованих та

відповідальних працівників, що забезпечують роботу та обслуговування мережі.

Послуги, які пропонує споживачам ТОВ «Шторм-нет» є наступними:

- безперервне постачання мережі «Інтернет», навіть при відсутності електропостачання (широкосмуговий доступ, Ethernet, Wi-Fi);
- цифрове телевізійне сполучення, ТБ (IPTV);
- забезпечення організації технічної підтримки споживачів та консалтингових послуг;
- спеціальні послуги для корпоративних користувачів: винайм зв'язкових каналів, створення VPN-мереж.

Зважаючи на організацію та роботу ТОВ «Шторм-нет», то воно має гарне конкурентоспроможне місце на ринку телекомунікацій Кіровоградщини, що демонструє збільшення цифрового забезпечення Кіровоградської області. Підприємство гарантує надання новітніх послуг зв'язку своїм споживачам.

Для реалізації бажаних цілей та здійснення завдань, що поставлені перед підприємством, то ТОВ «Шторм-нет» здійснило розробку вдалої структури організації власної роботи (рис. 2.1).

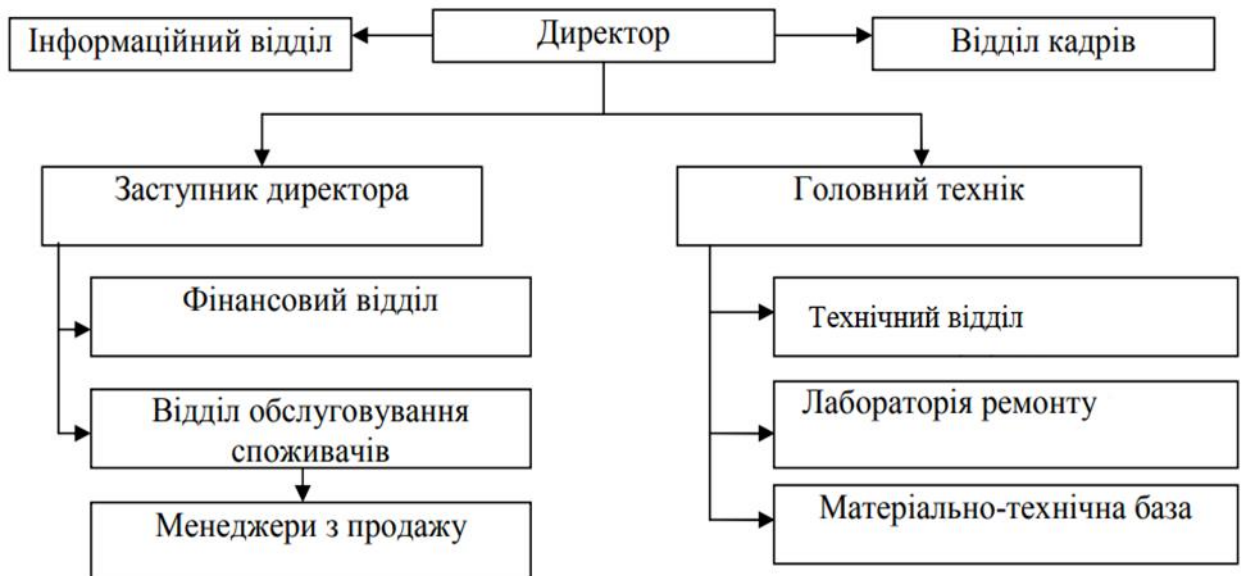

Рисунок 2.1 – Організаційна структура ТОВ «Шторм-нет»

Джерело: складено автором за матеріалами підприємства

Проаналізувавши структуру організації роботи в ТООВ «Шторм-нет» бачимо, що підприємство поділено на структурні підрозділи, кожен із яких має вузькопрофільні завдання роботи. Обов'язки кожного підрозділу регламентуються «Положеннями про відділи». У кожного відділу є власний очільник, завданням якого є координування та контроль якості, вчасності та норми роботи, яку має здійснювати кожен відповідний підрозділ.

Права та обов'язки кожного працівника конкретного підрозділу регламентовані «Посадовими інструкціями» та «Функціональними обов'язками», що визначаються згідно з їхніми кваліфікаційними можливостями.

Керівний склад ТОВ «Шторм-нет» здійснює вибір пріоритетності та напрям виконання роботи організацією у загальному розумінні підприємства і кожного відділу окремо. До керівного складу компанії входять директор, його заступники та головний технічний спеціаліст.

Завдяки дієвому координуванню та розумному поділі завдань між відділами, організація ТОВ «Шторм-нет» здійснює гарантію безперебійності роботи своєї компанії та вдало демонструє виконання поставлених цілей і планів виробництва на ринку надання телекомунікаційних послуг.

ТОВ «Шторм-нет» нараховує 26 працівників, що розподілені в різних відділах (інформація станом на 2023 рік).

Остаточне прийняття рішень для всієї організації та головне координування діяльності ТОВ «Шторм-нет» виконує директор. Заступник директора має в своїх посадових обов'язках координувати фінвідділ, менеджерів з продажів, підрозділ роботи з клієнтами, а також контролювати якість виконання ними роботи.

Директор ТОВ «Шторм-нет» обов'язково отримує інформування щодо роботи кожного відділу окремо від кожного керівника підрозділу. У разі періоду відпусток чи робочих відряджень директор здійснює ухвалення рішень із управління організацією.

Головний технічний спеціаліст несе обов'язок із ухвалення рішень у роботі технічного підрозділу, технічної та матеріальної бази підприємства. Головний технік у своїх посадових обов'язках має здійснювати контроль та координування роботи у цих відділах, а також звітувати перед дирекцією за поточний період виконаної роботи.

Фінансовий відділ займається здійсненням повного бухгалтерського та податкового обліку, проведенням усіх фінансових операцій ТОВ «Шторм-нет». У посадових обов'язках фінансового відділу організації – надання фінансової звітності адміністрації та здійснення вчасного оформлення статистичних звітів до відповідних органів вищого контролю загальнодержавного рівня. Очільником даного підрозділу є бухгалтер, на якому обов'язок слідкування та контролю за якістю роботи підрозділу.

Завдяки вдалій організації структурного розмежування між працівниками, ТОВ «Шторм-нет» може здійснювати дієву реалізацію обраних ними завдань і цілей. Подібна система розподілу робочого та керівного складу демонструє вдале збалансування між децентралізацією та централізацією. Перед працівниками ставлять конкретні та чіткі завдання. Однак помітно, що кожному з відділів ТОВ «Шторм-нет» притаманно авторитарне керування. Також спостерігаємо, що деякі функції роботи підприємства здійснюють водночас різні підрозділи.

Господарча та фінансова організація компанії враховує у своїй структурі серію дій, які націлені на виготовлення та продаж продукції, послуг із використанням мінімальної кількості ресурсних можливостей фінансів. Економічна діяльність, як самостійна одиниця, відноситься до виготовлення продукції, послуг і товарів конкретною організацією. Узагалюючи, то фінансова організація складає для компанії один із важливих елементів загального господарського процесу роботи. Здійснення витримки та стійкості даного процесу є фактично неможливим без реалізації потрібних фінансових накопичень, влучного розподілу цих ресурсів та дієвого керування фінансами, як за умови негативного, так і позитивного грошового

поток. Саме з цієї причини фінансову складову організації виділяють, як частину загальної господарсько-фінансової діяльності організації.

Вважаємо за першочергову необхідність розпочати з аналізу динаміки змін та вигляду активів і пасивів балансу організації ТОВ «Шторм-нет»

Результати оцінювання динаміки даних активів балансу ТОВ «Шторм-нет» продемонстровано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Аналіз зміни активу балансу ТОВ «Шторм-нет» впродовж 2020-2023 років, тис. грн

Стаття активів	Період, роки				Відносне відхилення (2023/2020), разів
	2020	2021	2022	2023	
I. Необоротні активи					
Незавершені капітальні інвестиції					
Основні засоби	1056,7	2321,6	1371,3	933,4	0,88
первісна вартість	5012,2	7049,6	6547,8	6426,3	1,28
знос	3955,5	4728	5176,5	5492,9	1,39
Інші необоротні активи					
Усього за розділом I «Необоротні активи»	1056,7	2321,6	1371,3	933,4	0,88
II. Оборотні активи					
Запаси	5,1	12,8	19,8	16,9	3,31
У тому числі готова продукція					
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1273,4	20,1	58,7	101,4	0,08
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом					
Інша поточна дебіторська заборгованість	1551,3	180,9	180,9	181,6	0,12
Гроші та їх еквіваленти	188,2	1,9	273,5	273,5	1,45
Витрати майбутніх періодів	7,8	48,5	35,1	35,1	4,5
Інші оборотні активи					
Усього за розділом II «Оборотні активи»	3025,8	264,2	568,7	568,7	0,19
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття					
Баланс	4082,5	2585,8	1940	1389,9	0,34

Джерело: розраховано за матеріалами підприємства

Відповідно до даних із таблиці 2.1, бачимо, що загальна сума балансового стану досліджуваного підприємства має здатність до зниження – від 4082,5 тис грн 2020-го року до 1389,9 тис. грн 2023-го року. Відповідно у

математичному показнику, то показник зниження складає зменшення у 0,34 рази.

Водночас, проаналізувавши структуру балансового активу, зробимо висновки, що негативна тенденція з точки зору фінансової складової спостерігалася за такими пунктами: дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги – у 0,08 рази, головні засоби – 0,88 разів та інша заборгованість дебіторських зобов'язань – у 0,12 разів.

У кінцевому результаті бачимо, що за пунктами I розділу «Необоротні активи» зниження відбулося у 0,88 рази, водночас, коли сума обсягів активів за пунктами II розділу «Оборотні активи» - у 0,28 разів порівнюючи 2023 рік із 2020 роком.

Дослідження вартості головних засобів підприємства, робота якого аналізується показало, що початкова вартість головних засобів станом на 2023 рік відносно 2020 року збільшилася на 1,28 рази і складала 6426,3 тис. грн.

Вважаємо за необхідне, наступною проаналізувати динаміку змін пасивного балансу досліджуваної організації, що дані якого показано у вигляді таблиці 2.2.

Проаналізувавши дані, робимо висновок, що за пунктом активів Розділу I «Власний капітал», то показники демонструють зростання у 118 разів за чотири роки діяльності, а пункти активів Розділу III «Поточні зобов'язання і забезпечення» демонструють протилежну тенденцію зниження в 0,29 разів.

Враховуючи динаміку змін даних розділів пасивів балансу досліджуваного підприємства протягом 2020-2023 років, то спостерігаємо тенденцію зниження (2020 рік – 713,6 тис. грн, а в 2023 році – 181,4 тис. грн). Це демонструє недостатній рівень доходів, які компанія отримала протягом періоду, який проаналізовано.

Дослідження елементів поточних зобов'язань ТОВ «Шторм-нет» протягом досліджуваного періоду та забезпечення показує, що за цей період

переважала кредиторська заборгованість за продукцію, послуги та роботу. Це підтверджує збільшення показника порівняно з 2020 роком (360,0 тис. грн) та 2023 роком (603,3 тис. грн).

Розмір поточного кредитного боргу з розрахунком бюджету має наступні характеристики даних. Найбільший показник поточного боргу згідно з бюджетними підрахунками був 2020 року і він складав 114,5 тис. грн.

Таблиця 2.2 – Аналіз зміни пасиву балансу ТОВ «Шторм-нет» впродовж 2020-2023 років, тис. грн

Стаття пасивів	Період, роки				Відносне відхилення (2023/2020), разів
	2020	2021	2022	2023	
I. Власний капітал	20	20	20	20	1,00
Зареєстрований (пайовий) капітал	121,9	121,9	121,9	121,9	1,00
Резервний капітал	713,6	412,5	591,1	181,4	0,25
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)					
Неоплачений капітал	855,5	554,4	733	323	0,378
Усього за розділом I	0	1141	474	118	збільш. в 118 разів
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення					
III. Поточні зобов'язання і забезпечення					
Короткострокові кредити банків					
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями					
товари, роботи, послуги	360	504,6	537	603,3	1,68
розрахунками з бюджетом	114,5	85,8	25,8	97,7	0,85
у тому числі з податку на прибуток					
розрахунками зі страхування	16,4	17,4	15,5	19,1	1,16
розрахунками з оплати праці	59,3	68,2	60,9	77,9	1,31
Інші поточні зобов'язання	2676,8	214,4	93,8	150,5	0,06
Усього за розділом III	3227	890,4	733	948,5	0,29
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття					
Баланс	4082,5	2585,8	1940	1389,9	0,34

Джерело: розраховано за матеріалами підприємства

Наступним вважаємо за необхідне, здійснити аналіз динаміки даних звіту щодо фінансової результативності та середнього обліку кількості

робітників штату досліджуваної компанії протягом 2020-2023 років, що продемонстровано у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Аналіз динаміки показників фінансового результату ТОВ «Шторм-нет» впродовж 2020-2023 роках, тис. грн

№	Стаття звіту	Період, роки				Відносне відхилення (2023/2020), разів
		2020	2021	2022	2023	
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	6712,8	6651,3	7558,5	7420,6	1,12
2	Інші операційні доходи	4,3	12,1	117	49,9	11,60
3	Інші доходи	0	192,2	8,4	0	-
4	Разом доходи	6717,1	6855,6	7683,9	7470,5	1,11
5	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	3431,9	276	258,1	127,8	0,04
6	Інші операційні витрати	2846,5	6849,1	7200	7723,8	2,71
7	Інші витрати	0	31,6	47,2	31,1	збільш. в 31 рази
8	Разом витрати	6278,4	7156,7	7505,3	7882,7	1,26
9	Фінансовий результат до оподаткування	438,7	-301,1	178,6	-412,2	-0,94
10	Податок на прибуток					
11	Чистий прибуток (збиток)	438,7	-301,1	178,6	-412,2	-0,94
12	Середньооблікова чисельність штатних працівників	33	34	31	26	0,79

Джерело: складено автором за матеріалами підприємства

Відповідно до даних таблиці 2.3, то чистий прибуток від здійснених продажів продукції, робіт та послуг виріс на 707,8 тис грн у 2023 році, а собівартість проданих товарів, послуг і робіт знизилася в 0,04 рази згідно з кінцевими даними звіту. Водночас із порівняними показниками 2023 року і 2020 року, то спостерігалася тенденція зростання на 11,60 разів операційних доходів. Так само спостерігається збільшення операційних витрат у 2,71 рази.

Згідно з проаналізованими даними, то бачимо, що результатом досліджуваного фінансового порівняльного періоду є зниження чистого

прибутку до 178,6 тис. грн станом на 2022 рік, а станом на 2023 рік – демонструється повна відсутність чистого прибутку у ТОВ «Шторм-нет», а тенденція чистого збитку навпаки демонструє збільшення до 412,2 тис. грн.

Відповідно до аналізу робочої сили, то штатна кількість робітників демонструє станом на кінець 2023 року зниження чисельності працівників до 26 осіб (Додаток А).

Далі необхідно здійснити демонстрування коефіцієнтів абсолютної ліквідності, автономії та стабільності фінансів ТОВ «Шторм-нет».

Із ціллю оцінювання дієвості головних бізнес-процесів ТОВ «Шторм-нет» необхідно здійснити визначення особливостей створення фінансової результативності.

Наступним після цього потрібно дослідити та проаналізувати ключові показники фінансового стану досліджуваного підприємства (результати обчислення цих даних продемонстровано у таблиці 2.4).

Коефіцієнт абсолютної ліквідності демонструє спроможність ТОВ «Шторм-нет» терміново здійснити зобов'язання з коротким терміном реалізації за рахунок використання найліквідніших активів підприємства. До таких активів належать еквіваленти та грошові активи.

Відповідно до розрахунків характерними даними для ТОВ "Шторм-нет" є: у 2020 році – 0,0583; у 2021 році – 0,0021; у 2022 році – 0,3731; у 2023 році – 0,2884. Узагальнюючи отримані дані, бачимо, що досліджуваний показник зазнав зменшення у 2021 році, водночас він мав тенденцію збільшення у 2022 та 2023 роках. Проте навіть при показнику збільшення у 2022-2023 роках, то цей показник є нижчим порівняно з необхідною нормою (0,2-0,5). Це демонструє про низьку спроможність ТОВ «Шторм-нет» покривати зобов'язання короткого терміну виконання за рахунок найліквідніших активів.

Коефіцієнт поточної ліквідності демонструє спроможність організації погасити поточні зобов'язання шляхом використання оборотних активів.

Таблиця 2.4 - Основні техніко-економічні показники ТОВ «Шторм-нет»

Показники	Роки				Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
	2020	2021	2022	2023	2023-2020	2023-2020
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (К _{ал})	0,0583	0,0021	0,3731	0,2884	0,2300	4,944238
Коефіцієнт поточної ліквідності (К _{пл})	0,9377	0,2967	0,7759	0,5996	-0,3381	0,639447
Коефіцієнт фінансової стабільності (К _{фс})					0,0000	#ДЕЛ/0!
Коефіцієнт автономії (К _{фа})	0,2651	0,6226	1,0000	0,3405	0,0754	1,28453
Коефіцієнт фінансової залежності (К _{фз})	0,2096	0,2144	0,3778	0,2324	0,0228	1,108984
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу (К _{кзк})	4,7721	4,6641	2,6467	4,3031	-0,4690	0,901727
Коефіцієнт концентрації власного капіталу (К _{квк})	0,7904	0,7856	0,6222	0,7673	-0,0231	0,970744
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (К _{сзвк})	4,5457	291,7895	2,6801	1,1810	-3,3647	0,259803
Коефіцієнт стійкості фінансування (К _{сф})	3,7721	3,6641	1,6467	3,3019	-0,4702	0,875345
Коефіцієнт поточних зобов'язань (К _{пз})	0,2096	0,6557	0,6222	0,3173	0,1077	1,514123
Коефіцієнт оборотності активів (К _{оа})	1,0000	0,4383	0,6073	0,8894	-0,1106	0,889358
Коефіцієнт оборотності оборотних активів (К _{ооа})	1,6443	2,5722	3,8961	5,3389	3,6947	3,246968
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (К _{окз})	2,2185	25,1752	13,2908	13,0484	10,8298	5,881557
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (К _{одз})	1,0635	0,3100	0,3521	0,1347	-0,9288	0,126695
Фондовіддача (Ф)	2,6951	13,7313	4,3969	1,2604	-1,4347	0,467652
Коефіцієнт оборотності власного капіталу (К _{овк})	6,3526	2,8650	5,5119	7,9501	1,5975	1,251466
Коефіцієнт оборотності запасів (К _{оз})	7,8466	11,9973	10,3117	22,9740	15,1274	2,927877
Коефіцієнт оборотності готової продукції (К _{огп})	672,9216	21,5625	13,0354	7,5621	-665,3594	0,011238
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (К _{рвк})	0,5128	-0,5431	0,2437	-1,2762	-1,7890	-2,48862
Коефіцієнт рентабельності діяльності (К _{рд})	0,0654	-0,0453	0,0236	-0,0555	-0,1209	-0,84997
Коефіцієнт рентабельності продукції (К _{рп})	0,1278	-1,0909	0,6920	-3,2254	-3,3532	-25,2316

Джерело: розраховано автором за фінансовою звітністю ТОВ «Шторм-нет»

Відповідно до продемонстрованих результатів розрахунків для ТОВ «Шторм-нет» притаманними є такі дані розрахунків: у 2020 році – 0,9377; у 2021 році – 0,2967; у 2022 році – 0,7759; у 2023 році – 0,5996. Згідно з отриманими результатами, бачимо, що досліджуваний коефіцієнт протягом 4 років є нижчим за необхідний нормативний показник – 1,0-1,5. Це демонструє, що стан забезпечення оборотних активів ТОВ «Шторм-нет» для погашення поточних зобов'язань є малим, тобто недостатнім.

Показник коефіцієнту стабільності фінансів показує відсоток власного капіталу порівняно із загальним обсягом джерел, що характеризують фінансування організації. Відповідно до результатів розрахунків для ТОВ «Шторм-нет» бачимо наступні результати цього показника: у 2020 році – 0,2651; у 2021 році – 0,6226; у 2022 році – 1,0000; у 2023 році – 0,3405. Відповідно до отриманих даних, то можемо спостерігати, що згідно з показниками 2022 року ТОВ «Шторм-нет» вдалося досягти оптимального показника фінансової стабільності – 1,0, проте станом на 2023 рік цей рівень знову зменшився. Це демонструє тенденцію високої залежності від фінансових джерел за рахунок позики.

Коефіцієнт автономії здійснює оцінку рівня незалежності організації від потреби у зовнішніх кредитних займів. Відповідно до отриманих результатів розрахунків даних ТОВ «Шторм-нет», підприємству притаманні такі показники: у 2020 році – 0,2096; у 2021 році – 0,2144; у 2022 році – 0,3778; у 2023 році – 0,2324. Згідно з отриманими показниками (0,5-0,7), можемо зробити висновок, що ТОВ «Шторм-нет» демонструє показники, які є значно нижчими норми. Це свідчить про велику залежність підприємства від зовнішнього фінансування.

Показник коефіцієнта фінансової залежності демонструє, який розмір від загального капіталу складають зобов'язання. Відповідно до отриманих розрахунків згідно з даними ТОВ «Шторм-нет», компанія характеризується такими коефіцієнтами: у 2020 році – 4,7721; у 2021 році – 4,6641; у 2022 році – 2,6167; у 2023 році – 4,3031. Проаналізувавши отримані результати,

можемо зробити висновок, що у 2022 році показник коефіцієнта зменшився і це демонструє збільшення показника фінансової структури, що є позитивною тенденцією. Проте показники 2023 року демонструють збільшення цього коефіцієнта, що є негативною тенденцією і демонстрацією залежності від кредитних коштів.

Показник коефіцієнта оборотних коштів демонструє дієвість застосування активів організації з метою отримання прибутків. Відповідно до розрахунків за даними ТОВ «Шторм-нет» маємо такі показники: у 2020 році – 1,6443; у 2021 році – 2,5722; у 2022 році – 3,8961; у 2023 році – 5,3389. Проаналізувавши отримані результати бачимо тенденцію зростання показника коефіцієнта оборотності активів ТОВ «Шторм-нет». Це є позитивною тенденцією для діяльності підприємства, адже характеризує збільшення дієвого використання наявних активів компанії.

Показник коефіцієнта рентабельності власного капіталу демонструє прибутковість застосування власного капіталу. Відповідно до отриманих розрахунків згідно з даними ТОВ «Шторм-нет» компанії характеризується такими показниками: у 2020 році – 0,5128; у 2021 році – - 0,5431; у 2022 році – 0,2437; у 2023 році – - 1, 2762. Проаналізувавши отримані дані потрібно зазначити, що негативні показники отриманих розрахунків 2021 та 2023 років демонструють збитковий характер діяльності підприємства, а також низький рівень дієвості застосування власного капіталу.

Показник коефіцієнта рентабельності продукції здійснює оцінку прибутковості товарів, які виготовляються, відповідно до її собівартості. Відповідно до отриманих розрахунків згідно з даними ТОВ «Шторм-нет» компанії характеризується такими показниками: у 2020 році – 0,1278; у 2021 році – - 1,0909; у 2022 році – 0,6920; у 2023 році – - 3, 2254. Проаналізувавши отримані дані потрібно зазначити, що високий рівень погіршення коефіцієнта 2023 року вказує на те, що витрати на виготовлення є значно вищими за прибутки, які отримуються від продажу виготовленого товару.

Показник рентабельності продажів демонструє, який відсоток чистого

прибутку дорівнює кожній одиниці виручених коштів, тим самим демонструє дієвість керування розходами під час продажів. Відповідно до отриманих розрахунків згідно з даними ТОВ «Шторм-нет» компанії характеризується такими показниками: у 2020 році – 6,53; у 2021 році – 4,39; у 2022 році – 2,32; у 2023 році – 5,52. Проаналізувавши отримані дані можемо зазначити, що ТОВ «Шторм-нет» має змінну тенденцію цього показника рентабельності продажів. Відповідно до цієї інформації, можна зазначити, що у період 2020 та 2022 років досліджуване підприємство здійснювало відносно дієвий контроль за розходами. Також ці показники свідчать про те, що організація мала доходи від продажів. Водночас із цими показниками, то дані 2021 та 2023 років демонструють низький показник цього коефіцієнта. Це вказує на недієвість продажів чи низьку цінову політику на продукцію та послуги ТОВ «Шторм-нет».

Показник рентабельності активів демонструє прибутковість організації порівняно з всім об'ємом активів, вказуючи, як дієво організація застосовує власні активи для отримання доходів. Відповідно до отриманих розрахунків згідно з даними ТОВ «Шторм-нет» компанії характеризується змінною тенденцією показників: у 2020 році – 14,50; у 2021 році – 113,97; у 2022 році – 31,40; у 2023 році – 72,48. Згідно з цими даними, можемо зазначити, що у період 2020 та 2022 років досліджувана організація використовувала власні активи досить дієво. Проте вже у 2021 та 2023 роках маємо низькі показники цього коефіцієнта. Це демонструє, що ТОВ «Шторм-нет» має надлишковість власних активів або ж здійснює неефективне їхнє застосування на практиці.

Показник рентабельності капіталу демонструє оцінку рівня дієвості застосування досліджуваною організацією власного капіталу з метою отримання доходу.

Саме показник рентабельності капіталу є одним із ключовим коефіцієнтів для інвесторів, адже він демонструє віддачу капіталу порівняно з вкладеним в організацію капіталом.

Відповідно до отриманих розрахунків згідно з даними ТОВ «Шторм-нет» компаніє характеризується змінною тенденцією показників: у 2020 році – 10,75; у 2021 році – 11,64; у 2022 році – 9,21; у 2023 році – 29,66. Отримані показники дають змогу зробити висновки, що досліджуване підприємство мало досить високий рівень прибутковості капіталу станом на 2020 та 2022 роки. Водночас із цими показниками, то розрахунки демонструють негативну тенденцію цього показника для ТОВ "Шторм-нет» у 2021 та 2023 роках. Це демонструє, що досліджувана організація має недостатньо дієву структуру керування або ж надлишок власних капіталовкладень.

Отже, узагальнюючи отримані розрахунки, можна стверджувати, що бізнес-процеси ТОВ «Шторм-нет» є низько ліквідними, мають велику залежність від коштів позики та характеризуються періодами збиткових показників. Загалом стан фінансової стійкості організації має низький показник, хоч у певних показниках і є покращення, наприклад, зростання дієвості застосування активів (збільшення коефіцієнта обороту).

Відповідно до отриманих результатів, вважаємо за необхідне порекомендувати ТОВ «Шторм-нет» покращити структуру капіталу, знизити відсоток зобов'язань на короткі терміни та збільшити загальну доходність організації.

2.2. Оцінка сучасного стану механізму управління фінансово-економічною безпекою на ТОВ «Шторм-нет»

З метою формування ефективного механізму управління фінансово-економічною безпекою ТОВ «Шторм-нет», вважаємо за потрібне, провести SWOT-аналіз. Отримані результати продемонстровано у таблиці 2.5.

Завдяки SWOT-аналізу можна зрозуміти слабкі та сильні сторони ТОВ «Шторм-нет», а також зробити висновки щодо загроз і можливостей від

зовнішнього середовища, яке також впливає на діяльність досліджуваного підприємства.

Таблиця 2.5 – Результати SWOT-аналізу ТОВ «Шторм-нет»

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Низькі ціни, якість обслуговування; стабільна мережа.	Можливі технічні збої; висока залежність від постачальників обладнання.
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Розширення покриття; вихід на нові ринки; запровадження нових технологій	Конкуренція; законодавчі зміни; економічна нестабільність.

Джерело: складено автором

Із таблиці 2.5 бачимо, що ТОВ «Шторм-нет» має такі сильні сторони: якість обслуговування та наявність стабільної мережі, цінову політику (вартість послуг і товарів). Ці позитивні аспекти дають змогу мати значні переваги на ринку телекомунікаційних послуг та інтернет-провайдингу. перед конкурентами. Головною загрозою для дієвої роботи досліджуваного підприємства є нестабільний стан економіки в Україні. На це також впливає стан перебування держави у воєнному конфлікті.

Наступним, вважаємо за необхідне, проаналізувати конкурентний ринок послуг, на якому здійснює свою діяльність ТОВ «Шторм-нет».

Відповідно до специфіки діяльності досліджуваного підприємства, то вважаємо за потрібне проаналізувати та оцінити ключових конкурентів на ринку телекомунікаційних послуг та інтернет-провайдингу Кіровоградщини. При здійсненні аналізу цього пункту, необхідно врахувати головних гравців ринку, їхні стратегії, цілі, переваги та позиціонування для клієнтів, інвесторів.

Здійснивши аналіз головних контрагентів на досліджуваному ринку інтернет-провайдингу та телекомунікаційних послуг, нами обрано серед головних конкурентів ТОВ «Шторм-нет» наступні – «Телеком-Сервіс», «Онікс-Нет», «Воля», ТОВ «Інтертелеком», «Укртелеком», а також мобільні оператори «Vodafone», «Kyivstar» та «Lifecell».

Отримані порівняльні результати аналізу конкурентів ринку ТОВ «Шторм-нет» продемонстровано у таблиці 2.5 (Додаток Б).

Відповідно до таблиці 2.5, в якій продемонстровано компаративний аналіз основних конкурентів ТОВ «Шторм-нет» на ринку телекомунікаційних послуг та інтернет-провайдингу на Кіровоградщині бачимо порівняння головних характеристик кожного гравця ринку.

У таблиці 2.5 зазначено особливості обслуговування споживачів, проаналізовано слабкі та сильні сторони, цінову політику. Такий аналіз дає змогу проаналізувати та порівняти переваги і недоліки кожного провайдера Кіровоградщини на загальному ринку конкуренції у сфері телекомунікаційних послуг та інтернет-провайдингу, а також зрозуміти, як вони представляють себе на ринку для своїх споживачів.

Наступним вважаємо за потрібне, порівняти головних конкурентів ТОВ «Шторм-нет» на ринку Кіровоградщини з точки зору головних параметрів діяльності (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Порівняльна характеристика ключових провайдерів-конкурентів за основними параметрами їх функціонування

Провайдер	Покриття	Швидкість	Цінова політика	Основні послуги
Інтертелеком	Сільські райони	Середня	Середня	Бездротовий інтернет
Укртелеком	Широке	Середня	Низька	DSL-інтернет, телефонія
Воля	Міста	Висока	Висока	Інтернет, ТБ, інтерактивні послуги
Місцеві провайдери	Локальне	Середня	Низька	Інтернет
Мобільні оператори	Загальне	Середня	Середня	Мобільний інтернет

Джерело: складено автором

Аналізуючи показники таблиці 2.6, представлені інтернет-провайдери Кіровоградщини мають різні характеристики за наступними показниками: зона покриття, розмір якої визначає кількість потенційних клієнтів у перспективі на довгий період; швидкість передачі даних (порівняно

однакова, окрім провайдера «Воля»); вартість підключення, яка зазвичай прямо пропорційно залежить від швидкості мережі (найдорожчий провайдер – «Воля», бо його підключення має найбільшу швидкість).

Враховуючи найвищі якісні показники переваг інтернет-провайдера «Воля» та його локаційну дію, вважаємо за необхідне, порівняти це підприємство із ТОВ «Шторм-нет».

Перед тим, як перейти до порівняння складників функціонування цих підприємств (технологічності, локалізації, якості та швидкості, ціни, рівня обслуговування), вважаємо за потрібне, виконати аналіз базових параметрів інтернет-провайдерів ТОВ «Воля» та ТОВ «Шторм-нет».

Здійснивши аналіз діяльності ТОВ «Воля» та ТОВ «Шторм-нет», то найперше, що бачимо спільною рисою є локалізація. Обидві організації націлені більше на роботу та пошук споживачів на ринку міста Кропивницький. Головною послугою обох є надання мережі «Інтернет».

Наступним пунктом вважаємо за необхідне – це порівняння першого параметру «покриття і технології».

Результати порівняльної характеристики продемонстровано у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Порівняльний аналіз ТОВ «Шторм-нет» та ТОВ «Воля» за параметром «покриття та технології»

Параметр	ТОВ «Шторм-нет»	ТОВ «Воля»
Тип інфраструктури	Оптоволоконна мережа	Оптоволоконна мережа
Впровадження нових технологій	Поступове	Активне

Джерело: складено автором

Відповідно до даних таблиці 2.7, то згідно показника «покриття і технології» кращу позицію займає ТОВ «Воля», що демонструє іноваційну технологічну діяльність.

Наступною, вважаємо за потрібне, проаналізувати характеристику «швидкість та якість послуг» (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8 – Порівняльний аналіз ТОВ «Шторм-нет» та ТОВ «Воля» за параметром «швидкість та якість послуг»

Параметр	ТОВ «Шторм-нет»	ТОВ «Воля»
Швидкість інтернету	До 1 Гбіт/с	До 1 Гбіт/с
Стабільність з'єднання	Висока	Залежить від району
Якість послуг	Висока	Середня-висока

Джерело: складено автором

Відповідно з даними таблиці 2.8, то за характеристикою «швидкість та якість послуг» кращі показники і перевагу має ТОВ «Воля», а також ТОВ «Воля» активно впроваджує новітні технології у своїй роботі. Водночас із цим ТОВ «Шторм-нет» демонструє якісніше та стабільніше з'єднання мережі «Інтернет».

Наступним параметром для порівняльної характеристики досліджуваних підприємств є «цінова політика» (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Порівняльний аналіз ТОВ «Шторм-нет» та ТОВ «Воля» за параметром «цінова політика»

Параметр	ТОВ «Шторм-нет»	ТОВ «Воля»
Середня ціна інтернету	200–350 грн/міс	250–450 грн/міс
Додаткові послуги	Низька вартість або безкоштовно	Включені до пакетів
Плата за підключення	Може бути безкоштовною	Часто платна

Джерело: складено автором

Відповідно до даних таблиці 2.9, бачимо, що для споживача оплата послуг за користування провайдингом ТОВ «Шторм-нет» у упорівнянні із цінами ТОВ «Воля» є меншою.

Наступним параметром порівняння підприємств є «рівень обслуговування» (табл. 2.10).

Відповідно до отриманих результатів порівняння за параметром «рівень обслуговування», із таблиці 2.10. бачимо, що ТОВ «Воля» має гірші показники в цьому параметрі. Так, ТОВ «Шторм-нет» характеризується швидшим реагуванням та кращими умовами співпраці із споживачами. Ця

характеристика, однозначно є вагомою перевагою для організації, що досліджується.

Таблиця 2.10 – Порівняльний аналіз ТОВ «Шторм-нет» та ТОВ «Воля» за параметром «рівень обслуговування»

Параметр	ТОВ «Шторм-нет»	ТОВ «Воля»
Якість підтримки	Швидка, персоналізована	Залежить від навантаження на службу
Час реагування на запити	До 24 годин	До 48 годин
Гнучкість тарифів	Гнучкі умови	Фіксовані пакети
Акції та знижки	Локальні акції для нових клієнтів	Національні кампанії

Джерело: складено автором

Узагальнюючи, маємо зазначити, що для ТОВ «Шторм-нет» має, як сильні, так і слабкі сторони. До слабких сторін відносимо обмеженість асортименту додаткових послуг і замалу локалізацію покриття, якщо порівнювати із ТОВ «Воля». При цьому ТОВ «Шторм-нет» має багато сильних сторін. До них належать персоналізація співпраці з клієнтами, географічна, локальна орієнтація, значно швидше реагування техпідтримки порівняно з ТОВ «Воля».

Відповідно до отриманих результатів дослідження та компаративного аналізу ТОВ «Шторм-нет» і його основних конкурентів ринку інтернет-провайдингу та телекомунікаційних послуг, на нашу думку, збільшити конкурентну спроможність ТОВ «Шторм-нет» можна за допомогою збільшення асортименту послуг: додавання інтерактивних ТБ-пакетів, а також пакетів послуг «2 в 1» чи «3 в 1», збільшити діяльність маркетингу за допомогою таргетованої реклами та просування в соціальних мережах (ведення сторінок у Facebook, Instagram та Telegram), щоб зацікавити користувачами послуг підприємства молодшу аудиторію. Акцентом для даного маркетингового кроку, вважаємо за доцільне, зробити легкість підключення та стабільність використання послуг ТОВ «Шторм-нет». Також варто покращити технічну базу за допомогою збільшення інвестувань у

інноваційні мережеві обладнання, що дасть змогу створювати швидкість інтернет-підключення до 2 Гбіт/с та здійснювати стабільнішу роботу, навіть у моменти великих навантажень. Важливо зробити акценти на збереженні високого рівня співпраці з клієнтами та запропонувати лояльні картки знижок для споживачів. Ці зміни дадуть змогу не лише зберегти свої позиції на ринку, а й збільшити позиції конкурування та зміцнювати їх у майбутньому.

2.3. Оцінка ефективності організації роботи служби фінансово-економічної безпеки підприємства та оцінка її стану у розрізі окремих складових

Основною метою забезпечення фінансово-економічної безпеки будь-якого бізнесу є забезпечення стабільної та високоефективної діяльності з одночасним максимальним використанням потенціалу майбутнього розвитку. Таку структуру безпеки можна описати як комбінацію різних заходів, включаючи страхування, правові, економічні, безпекові, регуляторні, протипожежні та інші, спрямовані на захист підприємств від незаконних загроз і зменшення або запобігання матеріальних та інших втрат.

Як правило, ТОВ «Шторм-нет» здійснює комплекс заходів для підтримки власної фінансово-економічної безпеки, який включає:

- планування та аналіз фінансово-господарської діяльності для організації діяльності;
- ведення бухгалтерського обліку, пов'язаного з фінансово-господарською діяльністю;
- документування достовірної та повної інформації щодо господарських операцій та результатів діяльності для ефективного управління фінансовими та матеріальними ресурсами;
- контроль за наявністю та рухом матеріальних цінностей, а також за використанням фінансових та матеріальних ресурсів;

- аналіз фінансово-економічної ситуації.

Для оцінки рівня фінансово-економічної безпеки розраховані значення показників порівнюються з попередньо отриманими фактичними значеннями для підприємства.

З метою забезпечення постійного нагляду за фінансовим аспектом фінансово-економічної безпеки здійснюється оцінка її найважливішої складової через аналіз фінансової стабільності, яка оцінюється шляхом дослідження достатності оборотних коштів, необхідних для здійснення виробничо-збутових операцій.

Для такої оцінки доречно використати набір показників, які, з метою візуального відображення, подаємо у вигляді таблиці 2.11, де подаємо їх розрахунок.

Таблиця 2.11 – Згрупування показників для розрахунку рівня фінансово-економічної безпеки ТОВ «Шторм-нет» та їх рохрахунок

Показник	Характеристика	Формула	Розрахунок
$\pm E_c$	– надлишок (+) чи брак (-) власних оборотних коштів (Ee), необхідних для формування запасів і покриття витрат (Z), пов'язаних з господарською діяльністю підприємства	$E_e = BK - A1$ $\pm E_c = E_e - Z$, де BK – власний капітал; A1 – необоротні активи; Z – величина запасів.	$E_e = 7896,7 - 436,1 = 7460,7$ $\pm E_c = 7460,7 - 2925,2 = 4535,4$
$\pm E_T$	надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також середньострокових і довгострокових кредитів і позик (K)	$\pm E_T = (E_c + K) - Z$ де K – довгострокові зобов'язання	$\pm E_T = (4535,4 + 3,5) - 2925,2 = 1613,7$
$\pm E_H$	надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також довго-, середньо- і короткострокових кредитів і позик (Kт)	$\pm E_H = (E_c + K_t + K) - Z$	$\pm E_H = (7460,7 + 0 + 3,5) - 2925,2 = 4539,0$

Джерело: складено автором

З розрахунків, поданих вище, маємо наступне: розрахунок показника формування резерву та покриття витрат демонструє надлишок оборотних коштів у сумі 4535,4 тис. грн, який є істотним для діяльності досліджуваного підприємства.

Розрахунки свідчать, що ТОВ «Шторм-нет» має достатній оборотний капітал і не залежить від довгострокових позик чи кредитів

Відповідно до розрахунків вище, ТОВ «Шторм-нет» не покладається на середньо- та короткострокові джерела для інвентаризації фінансування, оскільки має надлишок власних обігових коштів на загальну суму 4539 тис. грн.

Виходячи з оцінки коефіцієнтів ТОВ «Шторм-нет», підприємство демонструє повний рівень фінансової безпеки. Розрахований інтегральний показник економічної безпеки підприємства дає значення 5.

Збереженням і зростанням інтелектуального потенціалу підприємства керує інтелектуальна складова, яка передбачає збереження сукупності прав інтелектуальної власності та використання знань і професійного досвіду, накопичених працівниками.

Згубний вплив на цей компонент виникає внаслідок кількох факторів: звільнення висококваліфікованих працівників, що призводить до зниження інтелектуального потенціалу підприємства; зменшення частки інженерно-технічного персоналу у загальній чисельності працівників; зменшення інноваційних та раціоналізаторських зусиль; зниження освітнього рівня працівників, зокрема керівного складу.

Оцінка інтелектуальної складової здійснюється за такими коефіцієнтами як: коефіцієнт кваліфікації працівників підприємства ($K_{кв}$):

$$K_{кв} = \frac{\sum_{i=1}^n U}{O} \quad (2.1)$$

де $\sum_{i=1}^n U$ – сукупна величина кваліфікаційно-освітнього рівня працівників, тобто кількість працівників, що мають вищу та середню освіту;
 O – загальна чисельність працівників підприємства.

Коефіцієнт $K_{кв}$ має такі порогові рівні:

- абсолютна безпека вказується в діапазоні $K_{кв} > 0,105$;
- задовільна безпека знаходиться в діапазоні $0,105 \geq K_{кв} > 0,072$;
- незадовільна безпека представлена в діапазоні $0,072 \geq K_{кв} > 0,039$;
- критична безпека визначається як $K_{кв} \leq 0,039$.

$$\text{Розрахунок } K_{\text{кв}} = 1 / 1 = 1$$

У результаті коефіцієнт кваліфікації працівників підприємства, що відповідає встановленим граничним рівням, вирівнюється із задовільним рівнем безпеки $K_{\text{кв}} > 0,072$, отримавши значення 4.

Кадровий аспект відображає кадрову забезпеченість підприємства. До основних несприятливих наслідків слід віднести такі як:

- плинність кадрів;
- кадрові зміни;
- фізичне старіння працівників разом із погіршенням їх знань і навичок;
- недостатня кваліфікація персоналу;
- подвійне залучення співробітників в інші організації, що може призвести до зниження продуктивності та потенційного витоку конфіденційної інформації з підприємства.

Важливо, щоб відділ кадрів відповідав за цей аспект безпеки.

Визначення рівня безпеки для кадрового аспекту проводиться аналогічно попередньому методу з внесенням коректив у набір показників. У деяких випадках об'єднуються показники, пов'язані з інтелектуальною та кадровою складовими фінансово-економічної безпеки підприємства.

Оцінку рівня забезпеченості кадрами вважаємо за доцільне проводити за таким показником як коефіцієнт плинності кадрів, розрахунок якого показано нижче:

$$K_{\text{п}} = \frac{\sum \text{Ч}_y}{O} \quad (2.2)$$

де Ч_y – кількість звільнених або скорочених працівників за звітний період;
 O – загальна чисельність працівників підприємства.

Порогові рівні для коефіцієнта $K_{\text{п}}$ такі:

- абсолютна безпека визначається як $0,003 \leq K_{\text{п}} < 0,052$;
- задовільна безпека вказується $0,052 \leq K_{\text{п}} < 0,102$;
- незадовільна безпека представлена у діапазоні $0,102 \leq K_{\text{п}} < 0,152$;

- критична безпека класифікується діапазоном $0,152 \leq K_p < 0,2$.

Розрахунок кадрової складової для ТОВ «Шторм-нет» у 2023 році становить: $K_p = 0 / 1 = 0,0$.

У результаті швидкість плинності персоналу ТОВ «Шторм-нет» відповідає заздалегідь визначеним межам безпеки, оскільки $K_p = 0,02$ або $0,003 \leq 0,04 < 0,052$, якому присвоюється значення 4.

Техніко-технологічна складова визначає, наскільки обладнання та технології, що використовуються підприємством, відповідають сучасним світовим стандартам щодо оптимізації споживання ресурсів.

Індикатори рівнів технологічної безпеки можна визначити подібно до попередніх двох компонентів, хоча склад цих індикаторів буде відрізнятися. Наприклад, вигідно використовувати такі показники, які відображають технологічні можливості та безпеку підприємства, а також враховують економічні результати його діяльності, а саме:

- рівень прогресивності технологій, що розраховується як відношення кількості передових сучасних технологій до зайнятих (порівняно з передовою практикою серед підприємств на конкретному ринку) до загальної кількості, наявної на підприємстві;

- рівень прогресивності продукції, що визначається відношенням кількості вироблених нових прогресивних видів послуг (за зразком кращих зразків серед підприємств конкретного ринку) до їх загальної суми;

- рівень технологічного потенціалу, який оцінюється як частка техніко-технологічних рішень, які досягають рівня винаходів, у загальній кількості нових рішень, застосованих у виробничому процесі тощо.

Для відображення технічних та технологічних можливостей підприємства, а також з урахуванням економічних результатів його діяльності вважаємо за доцільне запропонувати такі показники як:

- частка продукції підприємства, яка перевершує або відповідає кращим світовим аналогам (K_p . Прод.).

- відсоток технологічного обладнання, що відповідає міжнародним стандартам (Кп.т.).

- частка виробленої підприємством продукції (послуг), які мають патентний захист (Кпат.прод.).

Констатуємо, що досліджуваному ТОВ «Шторм-нет» не вистачає послуг, які відповідають провідним світовим аналогам, саме тому, при здійсненні розрахунку зупиняємося на показнику частки технологічного обладнання:

$$\text{Кп.т.} = 40/160 = 0,25$$

Виходячи з визначених граничних значень рівнів техніко-технологічної безпеки, цей показник відповідає абсолютній безпеці, якій надається значення 4.

Складова політико-правового характеру. Основні ризики включають: неадекватні правові гарантії інтересів підприємства в контрактах та інших ділових документах; порушення законних прав підприємства та його персоналу; і навмисне або випадкове оприлюднення комерційно конфіденційної інформації.

З метою проведення оцінки рівня політико-правової безпеки, вважаємо за доречне, взяти за основу такі показники як:

- частка судових та арбітражних справ щодо загальної вартості господарських контрактів для підприємства (Кс.ар.);

- відсоток успішних судових та арбітражних справ у порівнянні із загальною кількістю судових справ, що розглядаються (Квю);

- відношення отриманих і сплачених штрафів до загальних зобов'язань, що випливають з господарських договорів підприємства (Кш);

- частка витрат на юридичне забезпечення в загальній структурі виробничих витрат підприємства (Кв. юр.).

Станом на кінець 2023 року в ТОВ «Шторм-нет» справ в суді чи арбітражі немає.

Діяльність підприємства визначається інноваційним елементом, який піднімає його на новий якісний рівень, адже являє собою сукупність прогресивних і якісно відмінних змін, які відбуваються безперервно в часі та просторі стосовно підприємства. Поряд із тим на досліджуваному підприємстві відсутні жодні нововведення.

Екологічний аспект, який визначається дотриманням екологічних стандартів у технологіях і виробництві, а також зниженням збитків бізнесу через забруднення навколишнього середовища. Досліджуване підприємство звільнене від податків, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища.

Силова складова визначається показниками, що відображають питому вагу витрат на охорону в загальних витратах на виробництво, а також надання послуг з охорони працівників підприємства. Таких витрат досліджуване підприємство не несе.

Використовуючи визначення загальних показників для кожного елемента фінансово-економічної безпеки, було встановлено комплексний показник безпеки підприємства за наступною формулою:

$$k_{себ} = \sum_{i=1}^n k_i d_i \quad (2.3)$$

де k_i – являє собою значення конкретного критерію для i -ї функціональної складової;
 d_i – позначає питому вагу важливості i -ї функціональної складової;
 n - загальна кількість функціональних складових, пов'язаних з економічною безпекою підприємства.

Частки значущості економічної безпеки коливаються від максимуму 0,3 до мінімуму 0,05.

Отже, у підсумку, маємо:

$$K_{себ} = 5 * 0,3 + 4 * 0,25 + 4 * 0,15 + 3 * 0,25 + 2 * 0,05 = 3,95.$$

Використання вищерозрахованих складових дозволяє визначити інтегральну оцінку фінансово-економічної безпеки, а також відносні оцінки щодо безпеки підприємства для кожної складової.

Відносний рейтинг безпеки для кожного відповідного компонента виходить із співвідношення фактичного рівня безпеки (n_i) до максимального рівня безпеки (N_i) відповідного компонента.

Результати вищенаведених розрахунків наводимо у вигляді таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Інтегральна оцінка фінансово-економічної безпеки ТОВ «Шторм-нет»

Назва складової безпеки	Максимальний рівень	Фактичний рівень	Відносна оцінка
Фінансова	5	5	1
Інтелектуальна	4	4	1
Кадрова	4	4	1
Техніко-технологічна	4	3	0,7
Інтегральний показник	4	3,6	0,9

Джерело: складено автором

З даних таблиці 2.12 видно, що фінансовий, інтелектуальний та кадровий аспекти фінансово-економічної безпеки підприємства досягли найвищого рівня, про що свідчить відносний бал 1. Крім того, рівні техніко-технологічного та силові компоненти, поряд з інтегральним показником, також відзначені.

Оцінка вважається задовільною, оскільки відносний бал перевищує 0,5. І навпаки, бал нижче 0,5 свідчить про зниження показника фінансово-економічної безпеки ТОВ «Шторм-нет».

Виходячи з показників можна дійти висновку, що ТОВ «Шторм-нет» підтримує достатній рівень фінансово-економічної безпеки, демонструючи платоспроможність та фінансову стійкість. Поряд із тим, для досягнення вищого рівня фінансово-економічної безпеки підприємства увагу слід звернути на нижчі показники, що стосуються енергетичної складової та техніко-технологічних аспектів.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ З УРАХУВАННЯМ ПОТРЕБ ЙОГО ВЛАСНИКІВ

3.1. Потенційні загрози фінансово-економічній безпеці досліджуваного підприємства

З метою гарантії фінансово-економічної стабільності підприємств, важливо приймати обґрунтовані рішення щодо ідентифікації, управління та запобігання визнаним загрозам. Хоча деякі загрози можна передбачити, інші можуть виникнути несподівано. Ті загрози, які виникають за конкретних умов, як впливає з минулого економічного досвіду, можна передбачити. І навпаки, загрози, які виникають раптово через природні події, неможливо передбачити; однак, дуже важливо фінансово розглянути ймовірність їх появи.

Вирішальним етапом гарантування фінансово-економічної стабільності підприємства є управління ризиками, процес, який може бути досить складним. Основна мета полягає в тому, щоб точно визначити джерела різних типів ризиків, які, якщо вони матеріалізуються, можуть становити загрозу для стабільного та ефективного розвитку підприємства. Ця процедура складається з чотирьох ключових етапів, які виконуються в заздалегідь визначеному порядку (рис. 3.1).

Характеристики господарської діяльності підприємства, що розкривають потенційні фінансово-економічні загрози, представлені функціональними елементами в рамках фінансово-економічної безпеки: фінансовою, інтелектуально-кадровою, технологічною, політико-правовою, екологічною, інформаційною, силовою [19]. Отже, аналізуючи діяльність підприємства, можна передбачити потенційні довгострокові загрози його фінансово-економічній безпеці.

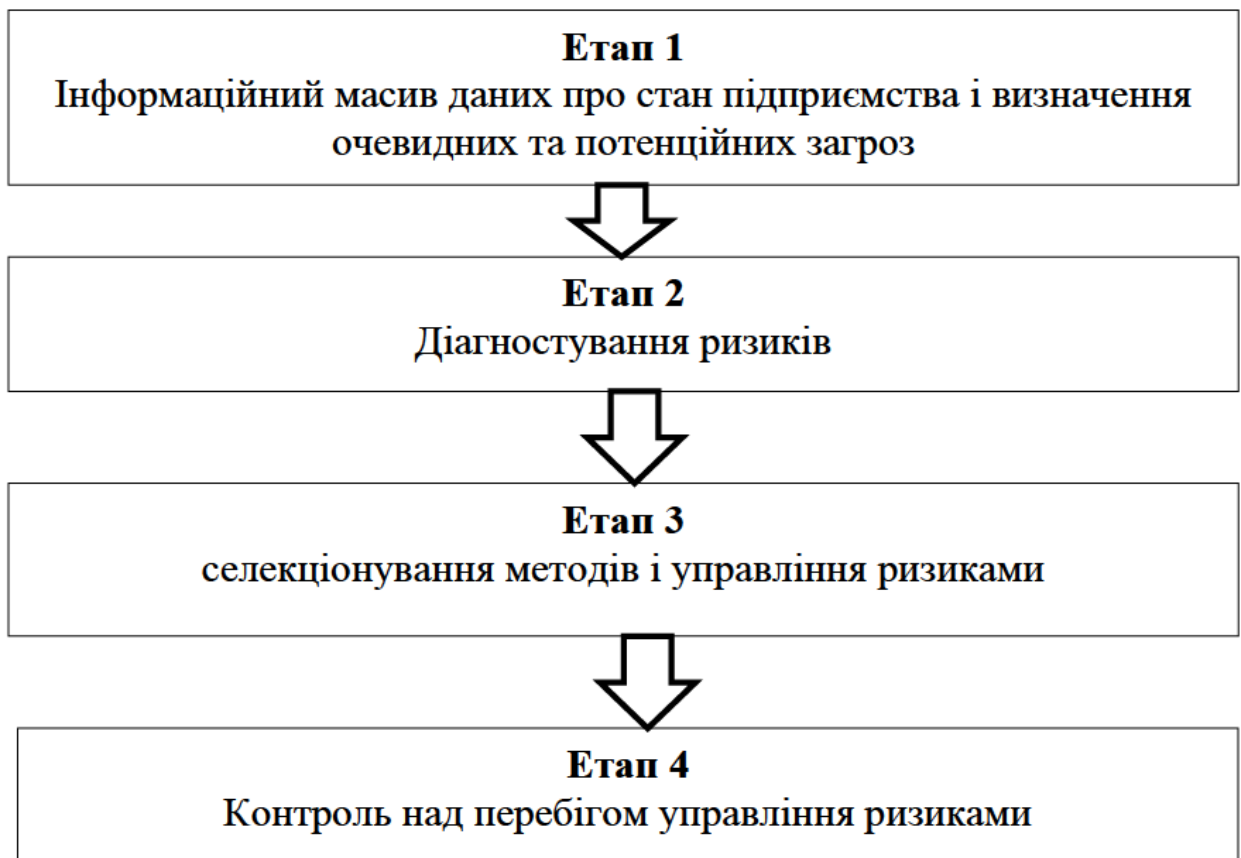

Рисунок 3.1 – Етапи управління ризиками фінансово-економічної безпеки підприємств

Джерело: складено автором

Підприємство, яке досліджується, стикається з кількома потенційними загрозами:

1. Зростанням злочинів, пов'язаних з банкрутством підприємств. Зокрема, умисне банкрутство, як зазначено у статті 219 Кримінального кодексу, передбачає умисне спричинення неплатоспроможності підприємства, що призводить до штучного створення економічної невдачі, яка негативно впливає на конкурентоспроможність підприємства. Поряд з умисним банкрутством існує ймовірність фіктивного банкрутства, як зазначено у статті 218 Кримінального кодексу. Це відбувається, коли керівник чи власник комерційного підприємства, навмисно неправдиво подає інформацію про свою неплатоспроможність з метою обману кредиторів. Мета полягає в тому, щоб забезпечити відстрочку або розстрочку платежів перед кредиторами або отримати скорочення боргів, а також ухилитися від

погашення боргу взагалі. Крім того, можливі розбіжності в використанні матеріальних ресурсів, що надходять на підприємство.

2. Складне пристосування до нових інновацій у процесі реструктуризації.

3. Контракція ринку збуту продукції.

4. Фінансова нестабільність.

5. Відсутність чесності серед місцевих ділових партнерів.

6. Нестабільність політичного середовища.

7. Криміналізація багатьох сфер економіки.

8. Обман міжнародних ділових партнерів.

9. Корпоративне шпигунство або різного роду порушення комерційної таємниці.

10. Бідність населення, яка становить значний ризик для розвитку будь-якого бізнесу. Цей соціально-економічний виклик актуальний не лише для України, а й для всього світу. Бідність виникає внаслідок двох категорій соціально-економічних факторів: рівня економічного розвитку, що вимірюється ВВП на душу населення, і нерівності в розподілі доходів між різними верствами населення.

У періоди кризи розвитку підприємства стикаються з найбільшою загрозою для свого потенціалу — виробничого, технологічного, наукового та кадрового потенціалу, які необхідні для їх виживання та функціональності. Водночас, переважаючі економічні умови не створюють можливості для потенційного зростання. Отже, ресурси для діяльності можуть бути забезпечені лише за рахунок результатів власних зусиль, зокрема за рахунок амортизаційних відрахувань і прибутку, а також за рахунок позикових коштів.

Слід виділити ключові чинники, що спричиняють поточні виклики, з якими стикаються численні малі та середні підприємства, які безпосередньо впливають на загальну фінансово-економічну безпеку підприємства (рис. 3.2).

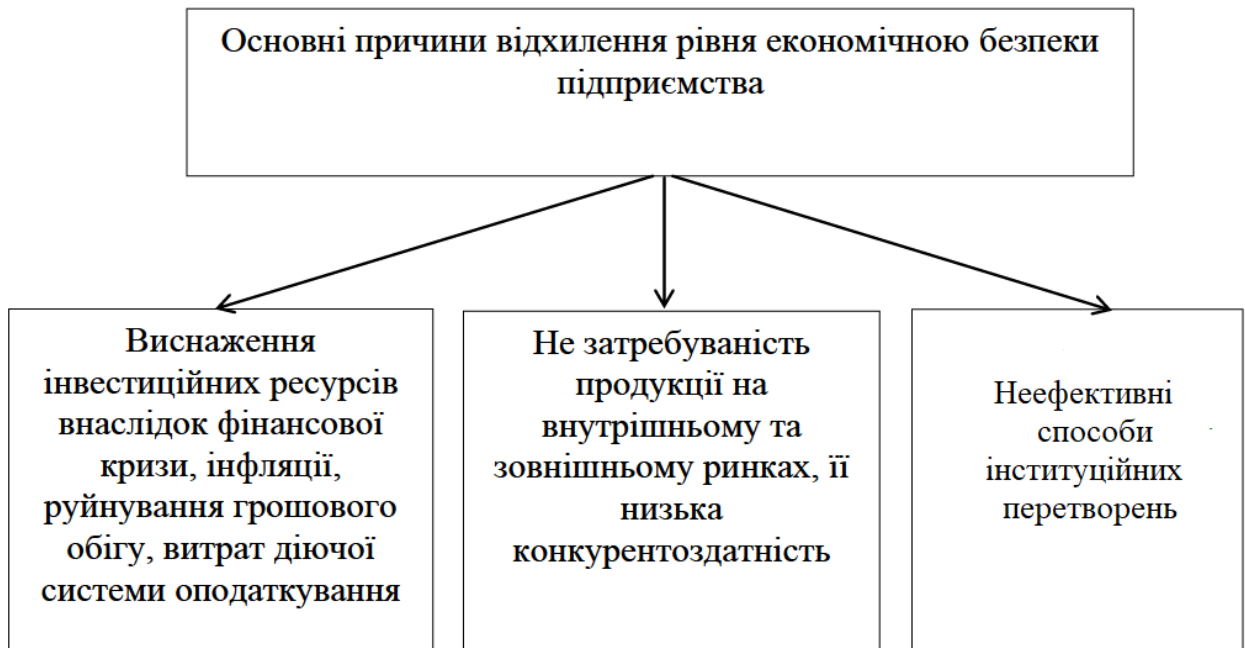

Рисунок 3.2 – Етапи управління ризиками фінансово-економічної безпеки підприємств

Джерело: складено автором

Запуск ринкового механізму управління відбувається тоді, коли більшість підприємств можуть самостійно та ефективно брати участь в організаційному ринку. Щоб забезпечити надійний захист економічних інтересів підприємства, важливо оцінити персонал, який має доступ до конфіденційної інформації та може становити загрозу фінансово-економічній безпеці.

Щоб гарантувати сильний рівень фінансово-економічної безпеки підприємства, необхідно ретельно оцінити контрагентів. Саме тому, вважаємо за потрібне, визначити ключові причини, які можуть бути підставою для відмови від підписання договору, що може знизити надійність контрагента, серед них такі як:

- підприємство працює без власних приміщень, оскільки наразі орендує приміщення;
- нестача кадрів, в штаті один керівник;
- грошових коштів на рахунку недостатньо;
- підприємство обслуговується ненадійним банком;

- наявна затримка розрахунків підприємства з бюджетом і банківськими установами, а також недотримання термінів поставки та умови погашення кредиту, серед іншого;

- існує невідповідність між зареєстрованою адресою підприємства та його фактичним місцезнаходженням;

- наявна несприятлива інформація щодо керівника підприємства.

Констатуємо, що необхідно ретельно вивчати установчі документи та іншу відповідну документацію контрагента. Крім того, доцільно провести експертизу цих документів, перш за все, для перевірки їх автентичності та відсутності ознак підробки.

Поряд із проведенням комплексної оцінки контрагентів, важливо контролювати співробітників, які можуть розголошувати інформацію або брати участь у незаконній діяльності та які мають доступ до конфіденційних комерційних даних. До цієї групи можуть входити працівники бухгалтерії, касири, особи, уповноважені керувати печатками та бланками, а також працівники відділів ІТ.

Важливо стежити не тільки за збереженням комерційної таємниці співробітниками, а й за їх зв'язком зі своїми посадовими обов'язками, точністю в роботі з документами та відсутністю неналежного інтересу з боку інших відділів.

Індикатори того, що працівники можуть розкривати конфіденційну інформацію, брати участь у розкраданні або брати участь в іншій незаконній діяльності, яка може поставити під загрозу фінансово-економічну стабільність підприємства, включають: невиправдане бажання отримати доступ до конфіденційних даних або операцій інших відділів; помітні зміни в поведінці співробітника при спілкуванні з колегами, прояв невпевненості під час обговорень; раптове зростання витрат працівника, включаючи придбання предметів розкоші, нерухомості тощо.

Потенційними порушниками можуть бути працівники, які: стикаються зі значними фінансовими проблемами; мають схильність до азартних ігор та

до вживання алкоголю та наркотичної залежності; ті, які часто змінюють роботу.

Саме з огляду на вищеперераховані факти, доречним є необхідність проведення контролю за фінансово-господарською діяльністю, бухгалтерською та іншою документацією підприємства. Тому аудиторські перевірки можуть використовуватися керівництвом підприємства разом із системою фінансово-економічної безпеки.

3.2. Розробка методів управління ризиками з метою забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства з урахуванням потреб його власників

Висока актуальність та своєчасність розробки системи управління ризиками визначається структурою діяльності досліджуваного підприємства, його взаємодією з іншими учасниками ринку, зростанням міжгалузевої конкуренції, його організаційно-правовою формою.

Помітним недоліком існуючої системи управління ризиками ТОВ «Шторм-нет» є відсутність:

- комплексний і добре організований звіт про існуючу структуру управління ризиками (включаючи виробничі, фінансові, правові, комерційні та інші аспекти), зведений в єдиний документ;
- компонування відповідних нормативних документів, які регулюють управління різними категоріями ризиків.

Цілі ризик-менеджменту досліджуваного ТОВ «Шторм-нет» включають підвищення результатів управління у відповідь як на зовнішні, так і на внутрішні ризики, а також просування системної методології для прийняття довгострокових стратегічних рішень.

Система управління ризиками вирішує декілька ключових завдань:

- визначення потенційних зон ризику та оцінка ймовірності запобігання або зменшення цих ризиків;

- запобігання ризикам шляхом систематичного прогнозування та оцінки;
- розробка інструментів і механізмів управління, які сприяють ефективному управлінню ризиками;
- формулювання та оцінка комплексу заходів щодо запобігання ризикованим ситуаціям та зменшення збитків у разі їх виникнення;
- визначення ресурсів, необхідних для вирішення або пом'якшення виявлених ризиків, і забезпечення їх оптимального розподілу;
- максимізація додаткового прибутку, отриманого від управління ризиками, шляхом стратегічного використання сценаріїв ризику.

Система управління ризиками ТОВ «Шторм-нет» повинна відповідати таким вимогам:

- наявність єдиного інформаційного простору та сприяння інформаційній зв'язності;
- стандартизація методів обробки інформації та проведення аналізу;
- здатність застосовувати різні комбінації методів управління ризиками, які враховують унікальні аспекти конкретних ситуацій;
- наявність механізмів зворотного зв'язку, що дозволяють гнучко і швидко реагувати на нові ризики в міру їх виникнення;
- забезпечення узгодженості та регулювання процедур оцінки та управління ризиками;
- інтеграція управління ризиками з інформаційною системою управління разом із системою інформаційної підтримки процесу управління ризиками.

Система управління ризиками підприємства складається з трьох взаємопов'язаних фаз (ідентифікація, оцінка, управління), виконання яких базується на принципі зворотного зв'язку, як показано на рисунку 3.3.

Перші дві фази виконуються в контексті аналітичного блоку, тоді як третя фаза відбувається в рамках блоку управлінського рішення.

Рисунок 3.3 – Система управління ризиками на підприємстві

Джерело: складено автором

Аналітичний блок системи управління ризиками підприємства відповідає за ідентифікацію та оцінку повного спектру потенційних ризиків. Щоб визначити як зовнішні, так і внутрішні ризики, які впливають на діяльність підприємства та її результати, важливо визначити, як ключові показники ефективності пов'язані з цими ідентифікованими ризиками, і

зрозуміти взаємозалежність і взаємодію між ризиками. При цьому в першу чергу слід використовувати експертні методи.

Крім того, якщо необхідно, можна використовувати інші методи, такі як логіко-ймовірнісне моделювання для вирішення ситуацій виникнення ризику, включно з тими, що стосуються розбіжності бюджетних цифр від очікуваних значень.

Далі, в межах подальшого кількісного аналізу, оцінюється ймовірність виникнення кожного ризику протягом визначеного періоду часу, а також оцінка того, як ці ризики впливають на ключові показники підприємства.

Кількісна оцінка ймовірності конкретних ризиків та їх потенційного впливу на виробничі та фінансові показники дає змогу ідентифікувати найбільш ймовірні ризики та значні фактори втрат, які потім будуть піддаватися подальшому аналізу для прийняття управлінських рішень.

Вплив цих ризиків представлено як відносними значеннями, такими як ймовірність виникнення, так і абсолютними показниками, які відображають відмінності між фактичними та запланованими результатами підприємства. Точність оцінки конкретного типу ризику залежить від типовості події, що аналізується.

Методи статистичного аналізу можна використовувати для прогнозування таких подій, як коливання попиту на послуги залізничного транспорту, зміни в рівнях доходів, мобільність населення щодо транспорту та інтенсивність розвитку альтернативних транспортних маршрутів. Однак традиційні методи не можуть передбачити незвичайні події. Ці типи ризиків вимагають унікального підходу та ретельного вивчення великої кількості даних, тобто вони в першу чергу будуть оцінюватися шляхом експертної оцінки.

Як управлінське рішення управління ризиками має на меті пом'якшити негативний вплив на досягнення стратегічних цілей і загальну ефективність підприємства.

Вирішення цих завдань буде зосереджено на одному з таких підходів як:

- виконання управлінських рішень, спрямованих на запобігання виникненню ризиків (активне управління ризиками). Цей підхід наголошує на усуненні джерел ризику та, насамперед, ефективний проти внутрішніх ризиків, з якими стикається підприємство;

- прийняття стратегій для зменшення впливу ризиків, які виникають без впливу на ймовірність їх виникнення (активне управління ризиками). Цей підхід спрямований на створення набору стратегій, орієнтованих на мінімізацію втрат під час несприятливих подій, і в основному призначений для управління зовнішніми ризиками, з якими стикається підприємство;

- вибір прийняти ризик, а не впровадження контрактивних стратегій управління (пасивне управління ризиками). Ця стратегія виправдана, коли витрати, пов'язані з пом'якшенням ризику, значно перевищують потенційні збитки, понесені в разі матеріалізації ризику.

Як правило, активне управління ризиками зосереджується на зниженні потенційних втрат і ймовірності виникнення ризиків шляхом стратегічного усунення їх причин і наслідків. Навпаки, пасивне управління ризиками передбачає або відмову від ризикованих проектів, або навмисне прийняття ризику, коли його ймовірність низька або його вплив на бізнес-операції мінімальний.

Для визначення найефективнішого підходу до управління ризиком — шляхом запобігання, зменшення або прийняття — проводиться порівняльна оцінка ефективності кожної стратегії, що передбачає аналіз додаткових витрат, пов'язаних із впровадженням запропонованих заходів, щодо потенційних відхилень, які можуть виникнути внаслідок появи ризику.

На основі такого аналізу доцільно зробити вибір щодо прийняття стратегій боротьби з ризиками або відмови від таких заходів, враховуючи, що за межами певного порогу витрати, пов'язані з прямим зниженням ризику, збільшуються швидше, ніж ступінь досягнутого зниження ризику.

Кредитні ризики передбачають можливість невиконання контрагентом своїх зобов'язань через неналежне або затримане виконання.

Впровадження системи управління ризиками ТОВ «Шторм-нет» дозволить:

- стабільно працювати як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі;
- досягнення цільових показників шляхом оперативного виявлення та мінімізації внутрішніх і зовнішніх ризиків;
- оптимізація додаткового прибутку, отриманого за рахунок ефективного управління ризиками;
- ефективний розподіл ресурсів, зосередження на пріоритетних завданнях з одночасним усуненням неефективних процесів і проектів.

Існуюча система нагляду за фінансово-економічною безпекою ТОВ «Шторм-нет» повинна гарантувати оперативне виявлення потенційних загроз, передбачення їх наслідків, а також встановлення процедур збору та передачі інформації в центр прийняття рішень, який прийматиме рішення щодо наступних кроків.

Зрештою, метою оцінки рівня економічної безпеки підприємства є створення стратегії його безперервного та безпечного зростання, що характеризується постійним рівнем просування.

Здійснюючи контроль за економічною безпекою підприємства, необхідно враховувати як поточний рівень фінансово-економічної безпеки, так і тенденції його змін, а також стратегічні пріоритети та наявні можливості для його підвищення.

Як зазначалося вище, основною метою першого блоку виступає встановлення набору ключових показників, важливих для оцінки фінансово-економічної безпеки, використовуючи створену інформаційну модель.

Матриця, що ілюструє зрушення в рівні фінансово-економічної безпеки, дає змогу підприємству оцінити власне становище та обрати варіант

розвитку, виходячи з варіації рівнів фінансово-економічної безпеки (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Матриця вибору стратегії управління фінансово-економічною безпекою підприємства

Напрямок зміни ступеня ФЕБ підприємства	Ознаки ступеня Фінансово-економічної безпеки (ФЕБ) підприємства	Інтенсивність готовності до стратегічних змін		
		низька	середня	висока
Ступінь економічної безпеки підприємства стабільний	З'являється за умови прямоочних змін зовнішніх і внутрішніх чинників: зниження фінансових можливостей одночасно з послабленням впливу зовнішніх чинників; заморожування внутрішніх чинників за умов зовнішньої стабільності; посилення потенціалу нівелюється спроможністю впливу зовнішніх чинників	Пасивна стратегія	Стратегія позитивного іміджу	Експансійна стратегія
Ступінь економічної безпеки підприємства помірно спадає	Перспективи підприємства з часом слабшають (вплив зовнішніх чинників не суттєвий); оскільки потенціал підприємства з часом не змінюється він поступово перестає витримувати тиск, який обумовлений дією зовнішніх чинників.	Захисна стратегія	Стабілізаційна стратегія	Стратегія позитивного іміджу
Ступінь економічної безпеки підприємства стрімко падає	Патова ситуація, що призводить до втрати можливостей підприємства. Підприємство не встигає реагувати на зміни, які обумовлені дією зовнішніх чинників, приділяє недостатню увагу своєму економічному стану.	Стратегія, заснована на звичайних можливостях	Антикризова стратегія	Стабілізаційна стратегія
Ступінь економічної безпеки підприємства помірно зростає	Внутрішні складові економічної безпеки збалансовані і підприємство фінансово стійке, або коли ситуація складається йому на користь	Стратегія збереження	Стратегія позитивного іміджу	Експансійна стратегія
Ступінь економічної безпеки підприємства стрімко зростає	Синергетичний результат (посилення впливу внутрішніх чинників при послабленні дії зовнішніх).	Захисна стратегія	Стратегія позитивного іміджу	Експансійна стратегія

Джерело: складено автором за матеріалами підприємства

Матриця ілюструє взаємодію різних факторів, дозволяючи визначити тенденції та причини змін в фінансово-економічній безпеці підприємства з часом.

Для кожної ситуації підприємству доречно шукати один із трьох можливих результатів: збереження стабільності, покращення свого стану або переживання спаду. Кожен результат пов'язаний із конкретними причинами та потребує індивідуальних рекомендацій. Постійний процес забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства спрямований на захист

економічних інтересів як власника, так і підприємства, що здійснюється суб'єктами безпеки, які діють у межах, визначених власником та чинним законодавством.

У зв'язку з цим система управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві має окреслювати зміст, цілі, завдання, принципи та заходи дотримання.

Аналіз коливань рівня фінансово-економічної безпеки в часі разом із причинами цих змін дає суттєве розуміння для вибору відповідної стратегії управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Для того аби визначити тенденції змін фінансово-економічної безпеки в подальшому, рекомендовано використовувати матрицю, в основі якої лежать такі припущення:

- ринкове середовище, в якому функціонує підприємство, є динамічним;
- підприємство працює в інформаційному секторі, здатне розпізнавати зміни у зовнішньому середовищі та прогнозувати майбутні тенденції;
- має певний потенціал і досягло певного рівня фінансово-економічної безпеки, сформованого взаємодією факторів, що впливають як на внутрішнє, так і на зовнішнє середовище.

Підприємство саме ініціює зміни рівня фінансово-економічної безпеки, а зовнішні фактори діють незалежно від підприємства.

Розрізняють три можливі сценарії впливу на рівень фінансово-економічної безпеки, в залежності від часового детермінанта, зокрема: рівень може знижуватися, залишатися стабільним певний період або зростати. Якщо підприємство не буде активно впливати на рівень власної фінансово-економічної безпеки (підтримуючи поточний стан і не дотримуючись стратегії зростання), ймовірно, що з часом її рівень буде поступово знижуватися.

Коли зовнішні чинники зменшуються, але ще не завдають шкоди

потенціалу підприємства, рівень фінансово-економічної безпеки може зберігати свій статус протягом певного періоду. І навпаки, якщо ці зовнішні чинники посилюють внутрішні зусилля підприємства, що призводить до синергетичного ефекту, рівень фінансово-економічної безпеки підвищується.

Відомо, що зміни в фінансово-економічній безпеці відбуваються поступово, переходячи від «стабільного рівня» до «помірних змін», а потім до «сильних змін». Незначні коливання вважаються незначними; найбільш сприятливим результатом для підприємства є послідовне підвищення рівня фінансово-економічної безпеки.

Система управління фінансово-економічною безпекою підприємства повинна бути завжди в стані готовності до сприйняття сигналів як зовнішніх, так і внутрішніх факторів середовища. Такі сигнали активують економічні механізми, які призводять до негативних або позитивних змін на підприємстві (рис. 3.4).

Рисунок 3.4 – Алгоритм формування механізму фінансово-економічної безпеки підприємств

Запропонований алгоритм створення механізму фінансово-економічної безпеки підприємства класифікується за п'ятьма окремими напрямками, а саме: стрейч неплатоспроможності, стрейч кризи, стрейч кризового стану, стрейч передкризового стану, стрейч збалансованої безпеки підприємства.

У рамках цих напрямків механізм виконує кілька функцій, серед яких оцінка неплатоспроможності підприємства за конкретними критеріями, оцінка кредиторської заборгованості підприємства, вивчення тенденцій фінансової стійкості та показників ефективності виробництва, швидка діагностика фінансового стану підприємства, аналіз фінансової стійкості та ефективності виробництва, а також оцінки ліквідності. Крім того, передбачає оцінку ліквідності балансу, комплексний аналіз та експертну діагностику стану підприємства, вертикальну та горизонтальну оцінку балансу, аналіз руху грошових коштів підприємства.

Інтегруючи всі сектори, можна досягти найвищого рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, залежно від синхронізації механізму його формування та функціональних елементів. Таку синхронізацію слід розглядати як процес, який гарантує узгодження між діями механізму та реакціями фінансово-економічної безпеки для досягнення бажаного результату.

ТОВ «Шторм-нет» підтримує належний рівень стратегічної фінансово-економічної безпеки, що вимагає функціонування підприємства в рамках встановленої стратегії. Важливо також регулярно оцінювати (моніторинг) стратегічну фінансово-економічну безпеку підприємства за ключовими показниками. Якщо є ознаки зниження фінансово-економічної безпеки, необхідно терміново внести корективи в стратегічну перспективу підприємства, це забезпечує здатність підприємства підтримувати та посилювати власну фінансово-економічну безпеку за рахунок внутрішніх ресурсів, сприяючи таким чином переходу від нижчого рівня фінансово-економічної безпеки до вищого.

Для досягнення високого рівня стратегічної фінансово-економічної

безпеки важливо гнучко використовувати інструментарій, розроблений для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, що передбачає необхідність коригування стратегії для посилення розвитку недостатньо розвиненої детермінанти або комбінації таких детермінант.

Для забезпечення та підтримки певного рівня фінансово-економічної стабільності у ТОВ «Шторм-нет» необхідно:

- розпізнавати потенційні загрози та оцінювати ймовірність їх виникнення;
- налагодити систему активного моніторингу бізнес-середовища підприємства;
- розвивати координаційно-аналітичні центри, які сприяють прийняттю стратегічних рішень, дозволяючи керівництву оцінювати фактичні обставини та приймати обґрунтовані рішення на основі поточного економічного середовища.

Основні обов'язки, пов'язані зі створенням засад фінансово-економічної безпеки, можуть включати:

- оцінку обставин, які можуть вплинути на досягнення економічних цілей підприємства;
- створення та підтримка систем захисту від ризиків, що загрожують економічній безпеці бізнесу.

Досягнення міцного рівня фінансово-економічної безпеки базується на кількох методологічних принципах: інноваційний розвиток підвищує вірогідність усунення потенційних загроз та управління фінансово-економічною безпекою базується на процесах і умовах, що відображають реальну ситуацію.

Ефективність системи фінансово-економічної безпеки підприємств залежить від методичної стратегії, яка вимагає залучення різних служб, проактивних попереджень про небезпеку та управління ситуацією. Структура фінансово-економічної безпеки складається з: оцінки та аналізу загроз, розробки стратегій для стримування цих загроз та виконання контрзаходів.

Враховуючи потенційні загрози фінансово-економічній безпеці підприємства, вважаємо, що підлягають всі види ресурсів ТОВ «Шторм-нет».

З огляду на вищесказане, вважаємо за доречне, зосередити увагу на таких сферах постійного моніторингу загроз, які впливають на фінансово-економічну безпеку як:

- фізична безпека - захист бізнес-активів, таких як будівлі, споруди, машини, обладнання, інвентар, сировина та фінансові ресурси;

- інформаційна безпека - забезпечення захисту інформаційних мереж, ресурсів, програмного забезпечення, а також захист інтелектуальної власності та інших нематеріальних активів, у тому числі майнових інтересів учасників господарської діяльності;

- правова безпека - належна та компетентна реєстрація прав, а також процедури та умови, необхідні для ведення діяльності (включаючи статuti, реєстраційні документи, права власності, патенти, ліцензії, договори оренди, контракти з контрагентами та бухгалтерську документацію, серед іншого) .

- безпека персоналу - безпека персоналу (засоби безпеки, особиста безпека підприємця, безпека вищого керівництва, безпека в ділових відносинах). При встановленні критеріїв фінансово-економічної безпеки підприємства важливо визначити поняття безпеки, окреслити основні параметри діяльності, фокусованої на забезпечення фінансово-економічної безпеки, та визначити заходи, необхідні для реалізації цієї концепції.

Ефективний захист підприємства від загроз фінансово-економічній безпеці спирається на систематичний метод, який залучає різні служби, спрямовані на раннє попередження про потенційні небезпеки та управління ситуацією. Система безпеки підприємства складається з кількох ключових компонентів: оцінка та аналіз загроз, розробка стратегій для стримування цих загроз і виконання дій для їх пом'якшення.

При встановленні критеріїв фінансово-економічної безпеки підприємства важливо визначити поняття безпеки, окреслити основні параметри безпечної діяльності та визначити комплекс заходів, необхідних

для реалізації цієї концепції [22].

Критерії фінансово-економічної безпеки окреслюються різними групами показників. Загальновизнаними є показники, які відображають результати економічної діяльності підприємства, а також його фінансову стабільність і платоспроможність. При цьому можуть бути застосовані усталені методи аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, у тому числі показники оперативного обліку.

До другої групи належать метрики, пов'язані зі статистикою персоналу, а також з обліком і звітністю інформації про працю та заробітну плату. Наприклад, значна плинність кадрів у поєднанні з низькою заробітною платою не свідчить про економічну стабільність організації. Таким чином, коли показники плинності кадрів перевищують 10%, що сигналізує про потенційні проблеми, які, ймовірно, походять від керівництва підприємства.

Третю групу складають соціальні показники, які визначають рівень соціального розвитку підприємства та стан соціально-психологічної атмосфери в колективі. Ця група охоплює демографічні показники, а також професійно-кваліфікаційні властивості персоналу.

Підприємство стикається з небезпекою не тільки від прямих загроз, але й від непередбачуваності зовнішнього середовища, яке може перешкоджати його здатності оперативно реагувати на раптові негативні впливи або використовувати можливості при виникненні сприятливих подій. Таким чином, для керівництва ТОВ «Шторм-нет» основним обов'язком виступає послідовне дотримання як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Ефективність менеджменту безпосередньо впливає на рівень фінансово-економічної безпеки підприємства, оскільки визначає, наскільки спеціалісти зможуть нівелювати потенційні загрози, пов'язані з негативним впливом різних негативних елементів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Отже, моніторинг ризиків для фінансово-економічної безпеки підприємства потребує спільних зусиль усіх відповідних керівників і працівників.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу сформувати наступні висновки:

Дослідження різних визначень сутності фінансово-економічної безпеки показало, що загальноприйнятим розумінням фінансово-економічної безпеки виступає фінансовий стан підприємства. Дана умова визначається його здатністю протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, забезпечуючи при цьому оптимальне використання наявних фінансових ресурсів підприємства.

Під фінансово-економічною стабільністю підприємства розуміють такий стан його діяльності, який забезпечує стійке та поступальне зростання, що призводить до підвищення прибутку, що досягається завдяки ефективній системі обліку та аналізу, особливо в умовах руйнівних зовнішніх факторів.

Дослідження виявило декілька ймовірних зовнішніх загроз фінансово-економічній безпеці, зокрема: зростання майнової нерівності серед населення та підвищення рівня бідності, що сприяє соціальним заворушенням й кризам; перекося в структурі вітчизняної економіки; посилення диспропорцій у соціально-економічному розвитку різних регіонів; криміналізація як суспільства, так і економічної діяльності.

Внутрішні загрози охоплюють кілька факторів: порушення конфіденційності щодо захисту інформації, шкода іміджу та репутації підприємства в галузі, недоліки виробництва, порушення технологічних стандартів, конфлікти з конкурентами та регулюючими правоохоронними органами, протиправні дії співробітників, значні прогалини як в тактичному, так і стратегічному плануванні. Саме тому аби вирішити дані виклики, механізм, призначений для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, повинен відповідати потребам власників, одночасно захищаючи організацію, що базується на її унікальній фінансово-економічній діяльності. Отже, оцінка фінансово-економічної безпеки підприємства повинна бути включена як життєво важлива складова цього механізму, враховуючи його першочергові інтереси.

При оцінці фінансово-економічного стану підприємства встановлено, що ТОВ «Шторм-нет» володіє належними трудовими та виробничими ресурсами, ефективно їх використовує. Незважаючи на незначне зниження показників ефективності, важливо підкреслити, що зовнішні фактори, зокрема фінансово-економічна криза, мають більш значний вплив, ніж внутрішні проблеми. За результатами проведених досліджень щодо створення та функціонування системи фінансово-економічної безпеки встановлено, що на підприємстві відсутній відділ фінансово-економічної безпеки. Натомість ці обов'язки виконує фізична особа, зокрема сам керівник підприємства.

Проведено аналіз основних елементів фінансово-економічної безпеки підприємства. За допомогою методів стратегічного аналізу, в тому числі SWOT-аналізу, виявлено конкретні загрози та слабкі сторони ТОВ «Шторм-нет», які впливають з особливостей ринку телекомунікаційних послуг та значного рівня конкуренції. Вважаємо, що прогнозування як зовнішнього, так і внутрішнього середовища є найефективнішою стратегією управління фінансовою стабільністю та виявлення загроз.

Для удосконалення системи управління фінансово-економічною безпекою підприємства з урахуванням інтересів власників запропоновано ряд напрямків удосконалення. По-перше, запропоновано систему управління ризиками, що складається з трьох взаємопов'язаних етапів: ідентифікації, оцінки та управління та, в основі якої, лежить принцип зворотного зв'язку.

Система управління ризиками ТОВ «Шторм-нет» має відповідати декільком ключовим вимогам: забезпечувати єдиний інформаційний простір та забезпечувати взаємозв'язок інформації; стандартизувати підходи до процедур обробки та аналізу інформації; дозволяти комбінувати процедури управління ризиками, які враховують унікальні аспекти конкретних ситуацій; мають існувати механізми зворотного зв'язку, щоб забезпечити гнучку та швидку реакцію на нові ризики; необхідно підтримувати послідовність і

регулярність у процедурах оцінки та управління ризиками; інтегруватися з системою управління інформацією разом із системою інформаційної підтримки, присвяченою процесу управління ризиками.

Крім того, запропоновано алгоритм створення механізму фінансово-економічної безпеки підприємства, який можна класифікувати на п'ять окремих напрямків. У межах яких виконуються такі функції механізму як: оцінка неплатоспроможності підприємства за конкретними критеріями, оцінка кредиторської заборгованості, вивчення тенденцій показників фінансової стійкості та ефективності виробництва, проведення експрес-діагностики стану підприємства, а також аналіз як фінансової стійкості, так і ефективності виробництва, включаючи ліквідність. Крім того, механізм передбачає можливість аналізу ліквідності балансу, комплексної оцінки та експертної діагностики стану підприємства, а також вертикальної та горизонтальної оцінки балансу та аналізу руху грошових коштів. Інтегруючи всі ці напрями, підприємство може досягти найвищого рівня фінансово-економічної безпеки, яка спирається на синхронізацію механізму формування та його функціональних складових. Таку синхронізацію доречно розглядати як процес, який забезпечує узгодження між діями механізму та реакціями фінансово-економічної безпеки для досягнення бажаних результатів.

Для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства важливо розробити надійну систему, яка окреслює основні стратегічні напрями, необхідні для досягнення встановлених цілей, одночасно мінімізуючи потенційні втрати та забезпечуючи чітку структуру для пом'якшення ризикових ситуацій, що свідчить про необхідність постійного моніторингу за потенційними загрозами фінансово-економічній безпеці підприємства та передбачає постійну оцінку її стану з використанням набору показників, які враховують унікальні характеристики галузі, які є вирішальними для захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз фінансово-економічній безпеці та впровадження відповідних безпекових заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амитан В. М. Економічна безпека: концепція й моделі. *Економічна кібернетика*. 2019. № 3. С.13-20.
2. Балабаниць А. В., Гапонюк О. І., Горбашевська М. О., Кислова Л. А., Омельченко В. Я., Семкова Л. В., Мацука В. М., Осипенко К. В., Перепадя Ф. Л. Управління фінансово-економічною безпекою держави та шляхи запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам: монографія. Маріуполь : 2020. 223 с.
3. Барановський О. Визначення показників економічної безпеки. *Економіка, фінанси, право*. 2019. № 8. С. 14 – 16. 11.
4. Бондарчук, Н. і Міхійченко, Д. (2020) Управління економічною безпекою з урахуванням потреб власників. *Підприємництво та інновації*. 2020. №(14). С. 14-19.
5. Дашко І. М. Зasadничі імперативи формування стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 1(259). С. 72–80. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2023/01/2.23._topic_-Iryna-%D0%9C.-Dashko-72-80.pdf
6. Дашко І. М., Михайліченко Л. В. Управління фінансово-економічною безпекою на засадах розвитку промислових підприємств. *Механізм регулювання економіки*. № 2(104). 2024. С. 66-72. URL: <https://www.mer-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/606>
7. Забродский В., Капустін Г. Теоретичні основи оцінки економічної безпеки галузі та підприємства. *Бізнес Інформ*. 2019. № 15—16. С. 35—37.
8. Злотенко О.Б., Рудніченко Є.М. Формування стратегічної складової забезпечення економічної безпеки інвестиційної діяльності промислового підприємства. *Економіка. Інвестиційні процеси*. 2019. №4. С.131-138.

9. Іващенко Г. А., Ярошенко О.Ф. Ідентифікація дефініції «економічна безпека підприємства». *Науковий журнал «Бізнес Інформ»*. 2019. №9. С. 129 – 131.

10. Кракос Ю.Б. Підхід до оцінки рівня фінансової складової економічної безпеки підприємства. *Економіка, фінанси і право*. 2020. № 12. С. 7—12.

11. Кузенко Т. Б., Сабліна Н. В. Фінансова безпека підприємства : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 123 с.

12. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави: навч. посіб. Львів : Видавництво Львівського університету бізнесу та права, 2020. 356 с.

13. Менеджмент у сфері ІТ : навч. посіб. для здобув. ВО на другому (магістер.) рівні : [в 2 ч.] / О. В. Горпинченко, О. В. Заярнюк, І. М. Сочинська-Сибірцева [та ін.] ; М-во освіти і науки України, Центральноукраїн. нац. техн. ун-т. – Кропивницький : ЦНТУ, 2024. – Ч. 1. – 218 с.

14. Менеджмент. Маркетинг. Підприємництво : навч. посіб. / Т. Ф. Рябоволик, І. О. Андрощук, А. О. Доренська [та ін.]. – Кропивницький : ЦНТУ, 2024. – 208 с. <https://dspace.kntu.kr.ua/items/a16040ac-1d84-48a0-a74a-7b1545cdb00c>

15. Міхієнко Д.В. Важливість оцінки управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Тези доповідей науково-практичної конференції молодих вчених і студентів «Молоді науковці-аграрники: традиційні й нові аспекти досліджень» : 25-38 лютого 2020 р. : В 2 т. – Том 1. – Дніпро : Друкарня «Стандарт» (ПП Бойко В.В.), 2020. С. 20-21.

16. Міхієнко Д.В. Формування механізму управління фінансово-економічною безпекою з урахуванням потреб власників. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети,

перспективи» : 29-30 жовтня 2020 р. : В 2 т. – Том 1. – Дніпро : Видавничо-поліграфічний центр «Гарант СВ», 2020. С. 77-78 52.

17. Новіченко Л.С., Свирида О.А. Фінансова безпека підприємства як основа фінансової безпеки держави. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. Вип. 4(04). С. 27–31.

18. Ткаченко Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичні підходи. *Фінанси України*. 2019. № 6. С. 104–122.

19. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення (науково-експертна та соціологічна оцінка): монографія. За ред. Варналія З.С та Катамадзе Г.Ш. К.: КМ-Букс, 2023. 240 с.

20. Яструбецька Л. С. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в Україні в умовах гібридних загроз : монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 320 с.

21. Garry J. Shinasi. Defining Financial Stability. IMF Working Paper Series. 2004. WP/04/187. Pp. 1-16.

22. Korytko T. Yu., Piletska S. T., Bogutska O. Formation of an organizational and economic mechanism for encouraging investment activity of enterprises. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4. No. 5. P. 10–17. DOI: <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-10-17>

23. Titenko Z. Theoretical foundations of financial security of the enterprise. *Електронний журнал «ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО»*. 2022. Вип. №44.

24. Zapukhliak I., Shegda A., Mykytiuk O., Onysenko T., Petrenko K. Theory and practice of assessing the level of instability. Of the external environment of the enterprise in a Hybrid War. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. 1(42), 271–282. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3687>